

DE NOORDWIJKSE METHODE

*Inspiratie thema Wereldgodsdiensten
Midden- en bovenbouw*

Inhoudsopgave

Startweek	2
Lessenserie: De invloed van het Christendom op de Nederlandse geschiedenis	5
Boekentips	19
Atelier Christendom	20
Atelier Jodendom	27
Atelier Islam	34
Atelier Hindoeïsme	41
Atelier Boeddhisme	49
Suggesties vrijdagmiddagatelier:	56
Afsluitende week: overeenkomsten in waarden	57
Afsluitende week	58
Bijlage 1: Tabel kerndoelen per atelier	59
Bijlage 2: Kijkplaat Christendom	62
Bijlage 3: Kijkplaat Jodendom.....	63
Bijlage 4: Kijkplaat Islam.....	64
Bijlage 5: Kijkplaat Hindoeïsme	65
Bijlage 6: Kijkplaat Boeddhisme	66
Bijlage 7: Verhaal voor emotiespel 10 geboden.....	67
Bijlage 8: Welke foto's horen bij welk symbool?.....	68
Bijlage 9: Knipvel keppeltje.....	69
Bijlage 10: De vingers van de Hamsa.....	70
Bijlage 11: 'Dove op ziekenbezoek'	71
Bijlage 12: 'De man die zijn kameel weggaf'	72
Bijlage 13: Geschiedenis van Divali.....	73
Bijlage 14: Infoblad Hindoeïsme	74
Bijlage 15: De Dharma	75

Startweek

Lesideeën:

- Spreiding van de godsdiensten over de wereld.
- Aantal gelovigen per godsdienst op de wereld.
- Andere godsdiensten dan de zeven die in dit boekje aan bod komen.
- Maak een minibookje waarin alle overeenkomstige waarden van alle godsdiensten worden bijgehouden gedurende het thema.
- Een wereldreligie is een georganiseerde religie of godsdienst waar mensen over de hele wereld in geloven. De vijf grootste zijn: Christendom, Islam, Hindoeïsme, Boeddhisme en Jodendom. Je ziet op bijlage 8 de symbolen van de vijf wereldreligies. Herken jij ze? Schrijf de naam van de religie bij het symbool. Bij elk symbool staat een letter. Welke foto's horen bij welk symbool? Zet bij elke foto de juiste letter. Tip: Maak er een estafette van.
- Jeugdfilm: Matze, Kebab & Sauerkraut (2020). Noah en Akim zijn al sinds hun kindertijd beste vrienden. Ze hebben gezworen dat daar nooit verandering in komt, maar alles verandert wanneer ze verliefd worden op dezelfde vrouw. Noah is een Jood en Akim een moslim. Dat heeft nooit problemen opgeleverd en ook hun families zijn goed bevriend. Maar de blonde Charlotte is katholiek, en dat kan bij hun families niet door de beugel.

Koppeling naar actualiteit:

- Verzamel krantenartikelen over de verschillende religies.

Maak een vragenmuur

Bespreek met de kinderen welke onderwerpen in de ateliers aan bod gaan komen. Dit kan a.d.h.v. de themabrief voor de ouders. Wat zouden zij over de atelieronderwerpen willen leren? Schrijf de vragen op post-its en hang ze op. Kijk wekelijks welke vragen al beantwoord zijn in de ateliers. Als er aan het einde van het thema nog vragen over zijn, heb je tijd in de afsluitende week om hier antwoorden op te vinden.

Themawoorden

- Lessenserie: De invloed van het Christendom op de Nederlandse geschiedenis: bekeren, monniken, nonnen, klooster, monnikenwerk, heks, heksenwaag, Reformatie, katholiek, protestant, Beeldenstorm, verzuiling, Bible-belt.
- Ateliers religies: god, monotheïsme, polytheïsme, symbool, leefregels, geboden, rituelen, gebedshuis, Paus, bisschop, priester, pastoor, Christenen, jaartelling, kerk, rooms-katholiek, protestant, orthodox, dopen, rabbijn, Joden, synagoge, imam, Islamieten, Moslims, moskee, lofzang, pandits, Hindoeïsten, tempel, levensleer, boeddhisten, Dalai Lama, reïncarnatie

Huiswerkopdracht:

- Neem een interview af bij een gelovig persoon.
- Zoek binnen jouw familie uit waar de mensen in geloven.
- Neem een verhaal mee uit één van de godsdiensten.
- Neem een religieus voorwerp mee van huis.

Startactiviteit:

- Hang de symbolen van de 5 grote wereldgodsdiensten door de school.

Zet bij ieder een symbool een personage neer die alles weet over de godsdienst. De kinderen krijgen een lijst met vragen mee en lopen rond om achter de antwoorden te komen.

Denk aan: symbool, gebedshuis, heilig boek, belangrijke personen, feestdagen, rituelen, etc.

- Vier een religieus feest dat plaatsvindt in de startweek.
- Laat verschillende leerlingen in andere klassen een verhaal vertellen/voorlezen uit één van de wereldgodsdiensten.

Lessenserie: De invloed van het Christendom op de Nederlandse geschiedenis

Les 1: De verspreiding van het Christendom in Nederland

Kennisdoelen/onderwerpen

- Ik weet dat het huidige grondgebied van Nederland onderdeel was van het rijk van de nog niet bekeerde Friezen en de christelijke Franken met de Rijn als landsgrens.
- Ik weet dat de Friezen geloofden in de Germaanse goden en kan de drie belangrijkste goden benoemen: Wodan, Donar en Freia.
- Ik weet dat de Engelse monniken Willibrord en Bonifatius bekend staat als de verspreiders van het Christendom in Nederland.
- Ik weet dat monniken de Friezen probeerden te bekeren door wonderen te verrichten of door Friese heiligdommen te vernietigen.

Inspiratie deel 1 (werkvorm om nieuwsgierigheid te prikkelen voorkennis te activeren)

- Groep 3-8: Lees het verhaal 'Willibrord, Bonifatius en Liudger' voor uit Lang geleden... van Arend van Dam & Alex de Wolf. Stop bij ieder persoon een keer in het verhaal en laat de kinderen raden hoe het af zal lopen.
- Groep 3-8: Laat afbeeldingen zien van de Germaanse goden Wodan, Donar en Freia. Weten de kinderen wie dit zijn? Weten de kinderen welke dagen van de week naar deze goden zijn vernoemd?
Groep 3-4: Geef de kinderen de verschillende namen (Wodan - Woensdag, Donar - donderdag en Freia - vrijdag) en laat ze de namen combineren met de plaatjes. Wat denken ze dat goden allemaal doen?
Groep 5-8: Laat de kinderen in groepjes overleggen en laat ze de antwoorden op wisbordjes schrijven.

- Groep 5-8: Bekijk de vensterplaat. Wat zien de kinderen allemaal? Laat de kinderen zelf de vensterplaat ontdekken door op de nummers te klikken en de uitleg te lezen. <https://www.canonvannederland.nl/nl/willibrord>

Inspiratie deel 2 (werkvorm om nieuwe kennis aanbieden) (tekst, film, verhaal, experiment, excursie)

- Groep 3-4: Lees het verhaal voor van 'Willibrord, Bonifatius en Liudger' voor uit Lang geleden... van Arend van Dam & Alex de Wolf.
- Groep 5-6: Lees het verhaal voor van 'Willibrord, Bonifatius en Liudger' voor uit Lang geleden... van Arend van Dam & Alex de Wolf of bekijk het volgende filmpje <https://schooltv.nl/video/willibrord-verspreider-van-het-christendom-in-nederland/>
- Groep 7-8: Lees de tekst 'Verspreiding van het Christendom in het Frankische rijk en Nederland': https://maken.wikiwijs.nl/160644/Identiteit__Communicatie#!page-5977251 (klik op de link 1.1 De verspreiding van het christendom in het Frankische rijk en bekijk bladzijde 7 en 8).

Volgend hierop gebruik je de Denkbubbel onthouden/begrijpen (Waar gaat het over?). Hiermee verwerken de kinderen meteen op een actieve manier de nieuwe kennis die je ze hebt aangeboden.

- Groep 3-4: Maak in tweetallen een schilderij of tekening op een A4tje. Maak aan de ene kant een afbeelding voor het Germaanse geloof en aan de andere kant een afbeelding voor het Christelijke geloof.
- Groep 5-6: Maak een double-bubble map voor Willibrord en Bonifatius.
- Groep 7-8: Vul het schema in bij de tekst Verspreiding van het Christendom in het Frankische rijk en Nederland (bladzijde 9).

Vaardighedendoelen (zie het werkvormendocument)

Werkvorm:

Groep 3-4: Maak een eigen woordzoeker met woorden gerelateerd aan deze les, zoals: grenzen, goden, monniken, etc. (wissel deze uit met iemand anders in de klas). Los daarna een woordzoeker van een klasgenootje op. Gebruik hiervoor bijvoorbeeld deze website: <https://www.woordzoekermaken.nl/woordzoekermaken.php>

Is dit nog te moeilijk? Maak als leerkracht zelf een woordzoeker die de kinderen in kunnen vullen.

Groep 5-8: Maak een klokhuisaflevering of maak een eigen tijdschrift over de lessen. Verdeel de klas in groepjes van maximaal 4 kinderen. Ieder groepje maakt zijn eigen aflevering of tijdschrift.

Eisen voor een klokhuisaflevering:

- Zorg dat alle kennisdoelen en onderwerpen aan bod komen
- Vat alle kennis uit een les samen in ongeveer 1 minuut, het filmpje mag in totaal maximaal 6 minuten zijn.
- De kinderen schrijven iedere keer een kort script van tevoren zodat ze weten wat ze willen vertellen.

Eisen voor een tijdschrift:

- Zorg dat alle kennisdoelen en onderwerpen aan bod komen
- Schrijf voor iedere les 1 A4tje aan tekst, waarin de stof uit de les wordt samengevat.
- Zorg voor een bijpassende lay-out, paginanummering en kopjes/tussenkopjes.

Iedere les wordt er 20/30 minuten besteed aan deze opdracht en in de laatste les hebben de kinderen de tijd om de opdracht af te ronden.

Extra punten checklist:

- Ik vertel dat Nederland vroeger onderdeel was van het rijk van de nog niet bekeerde Friezen en de christelijke Franken met de Rijn als landsgrens.
- Ik vertel dat de Friezen geloofden in de Germaanse goden en vertel kort iets over de drie belangrijkste goden: Wodan, Donar en Freya.
- Ik vertel kort iets over Willibrord en Bonifatius.
- Ik vertel hoe monniken de Friezen probeerden te bekeren. Willibrord en Bonifatius verrichten onder andere wonderen om de Friezen te bekeren. Ze zouden water in wijn veranderen en zieken genezen. Vertel in je filmpje of schrijf in je tijdschrift welk wonder jij graag zou willen verrichten.

Extra opdracht/verdiepende opdracht:

- Maak een eigen woordzoeker met woorden gerelateerd aan deze les, zoals: grenzen, goden, monniken, etc. (wissel deze uit met iemand anders in de klas). Los daarna

een woordzoeker van een klasgenootje op. Gebruik hiervoor bijvoorbeeld deze website: <https://www.woordzoekermaken.nl/woordzoekermaken.php>

- Maak een leporello boekje (https://www.youtube.com/watch?v=z_-3S1jnZfg) met daarin een pagina voor Willibrord en Bonifatius. Benoem de namen, waarom ze belangrijk waren en plak en een plaatje bij. Dit kan boekje kan je later aanvullen met de verdere lessen binnen het atelier De invloed van het Christendom op de Nederlandse geschiedenis en de ateliers voor de verschillende geloven.

Inzichtdoelen (welke denkbubbelvragen koppel ik aan de opdracht)

De kinderen hebben inmiddels de nieuwe informatie actief verwerkt met de werkvorm bij de Denkbubbel Onthouden en Begrijpen (Waar gaat het over?). Nu maken de kinderen een transfer naar diepere verwerking door een werkvorm te koppelen aan 1-2 van de andere Denkbubbels.

- Welke invloed heeft het Germaanse geloof tegenwoordig nog steeds? (Verbanden leggen)
- Als jij een wonder zou kunnen verrichten, wat zou je dan willen doen? (Creatief denken)
- Waarom zou je in het Christendom of in het Germaanse geloof willen geloven? (Persoonlijke relevantie)

Reflectie (toetsing van de doelen en reflectievorm na de les)
(Zie werkboekje met reflectiewerkvormen.)

De Bom

De leerlingen spelen het spel 'de bom'. Daarbij is één leerling de bom die kan ontploffen, deze leerling zit met zijn rug naar de klas toe. De rest van de groep gaat staan en gooit over met een bal. Zegt 'de bom' BOEM dan is deze leerling af. De leerling geeft antwoord op de reflecterende vraag die is gesteld door de leerkracht en gaat zitten.

Les 2: Kloosters in Nederland

Kennisdoelen/onderwerpen

- Ik weet dat een klooster een gebouw is waar monniken of nonnen wonen, die zich hebben teruggetrokken uit het normale leven om hun leven te weiden aan de Christelijke religie.
- Ik herken de kenmerken van een klooster, zowel qua uiterlijk als qua inrichting.
- Ik weet hoe het leven in een klooster er vroeger uitzag en wat voor taken er waren, zoals: bierbrouwen, het land verbouwen, leren lezen en schrijven en bidden.
- Ik weet dat er vroeger nog geen boeken werden gedrukt en dat monniken deze met de hand schreven en versierden (monnikenwerk).

Inspiratie deel 1 (werkvorm om nieuwsgierigheid te prikkelen voorkennis te activeren)

- Groep 3-8: Laat afbeeldingen zien van kloosters. Wat voor verschillende ruimtes en plekken denken de kinderen dat er zijn in een klooster?

Geef de kinderen vervolgens kaartjes met hierop de namen van de ruimtes van een klooster en laat ze deze op de goede plek leggen.

- Groep 3-8: Hoe denken de kinderen dat boeken er in de middeleeuwen uitzagen? Schrijf of teken dit. Vergelijk dit vervolgens met een boek uit de middeleeuwen.

Inspiratie deel 2 (werkvorm om nieuwe kennis aanbieden) (tekst, film, verhaal, experiment, excursie)

- Groep 3-4: bekijk het filmpje over hoe monniken vroeger boeken maakten: https://www.youtube.com/watch?v=7Xr11M_NjVo
- Groep 5-8: lees de tekst 'Wonen in een klooster' https://schooltv.nl/files/Infoblok/Bovenbouw_PO/2013_d_WO_NTR_404226_venz_kl_oostersindemiddeleeuwen.pdf

Volgend hierop gebruik je de Denkbubbel onthouden/begrijpen (Waar gaat het over?). Hiermee verwerken de kinderen meteen op een actieve manier de nieuwe kennis die je ze hebt aangeboden.

- Groep 3-4: Dual coding: geef in 6-8 symbolen weer welke taken monniken of nonnen hebben in een klooster
- Groep 5-8: Maak een plattegrond van een klooster en benoem hierbij de verschillende ruimtes en waar ze voor dienen.

Vaardighedendoelen (zie het werkvormdocument)

Werkvorm:

Groep 3-4: Schrijf woordjes of een kort verhaaltje met een kroontjespen.

Groep 5-8: Werk verder aan je klokhuisaflevering of tijdschrift.

Eisen voor een klokhuisaflevering:

- Zorg dat alle kennisdoelen en onderwerpen aan bod komen
- Vat alle kennis uit een les samen in ongeveer 1 minuut, het filmpje mag in totaal maximaal 6 minuten zijn.
- De kinderen schrijven iedere keer een kort script van tevoren zodat ze weten wat ze willen vertellen.

Eisen voor een tijdschrift:

- Zorg dat alle kennisdoelen en onderwerpen aan bod komen
- Schrijf voor iedere les 1 A4tje aan tekst, waarin de stof uit de les wordt samengevat.
- Zorg voor een bijpassende lay-out, paginanummering en kopjes/tussenkopjes.

Extra punten checklist:

- Vertel kort iets over het klooster en wat het met het Christendom te maken heeft.
- Benoem minimaal twee kenmerken van het klooster.
- Benoem minimaal twee taken van de monniken of nonnen in het klooster.
- Vertel hoe de boeken van de monniken er vroeger uitzagen.
- Waarom zou je wel of niet in een klooster willen wonen?

Extra opdracht/verdiepende opdracht:

- Schrijf een bladzijde van het eerste hoofdstuk van een boek over met een ganzenveer of kroontjespen en versier deze zoals de monniken dit vroeger ook deden.
- Maak in groepjes van 4 een inrichting voor een kloostertuin en de grond rondom het klooster. Welk eten moet je allemaal verbouwen zodat je niet afhankelijk bent van de buitenwereld?
- De monniken en nonnen die in de kloosters wonen hebben een drukke dag en hiervoor gebruiken ze een planning. Maak je eigen dagplanning. Schrijf de tijd op en hierachter wat je dan doet.

Inzichtdoelen (welke denkbubbelvragen koppel ik aan de opdracht)

De kinderen hebben inmiddels de nieuwe informatie actief verwerkt met de werkvorm bij de Denkbubbel Onthouden en Begrijpen (Waar gaat het over?). Nu maken de kinderen een transfer naar diepere verwerking door een werkvorm te koppelen aan 1-2 van de andere Denkbubbels.

- Zou jij graag in een klooster willen wonen? Waarom wel en waarom niet? (Persoonlijke relevantie)
- Hoe zag een klooster er precies uit? (Onderzoeken)
- Wat vind je van de boeken die de monniken maakten? (Persoonlijke relevantie)

Reflectie (toetsing van de doelen en reflectievorm na de les)

(Zie werkboekje met reflectiewerkvormen.)

Verzin een quizvraag of raadsel over iets wat je vandaag hebt geleerd. Laat een andere leerling dit oplossen.

Les 3: Hekserij en het Christendom

Kennisdoelen/onderwerpen

- Ik weet dat christenen in de Middeleeuwen dachten dat heksen bestonden.
- Ik kan vijf eigenschappen noemen van Middeleeuwse heksen.
- Ik kan drie manieren opnoemen waarmee hekserij werd getest.

Inspiratie deel 1 (werkvorm om nieuwsgierigheid te prikkelen voorkennis te activeren)

- Groep 3-8: Wat weten de kinderen allemaal van heksen? Hoe zien ze eruit? Wat doen ze? Ze schrijven en tekenen dit. Vervolgens lopen ze rond en vergelijken dit met anderen.
- Groep 3-8: Laat onderstaand voorwerp zien (heksenwaag). De kinderen bedenken een verhaal bij het voorwerp. Vervolgens vertel je hoe het voorwerp werd gebruikt.

Inspiratie deel 2 (werkvorm om nieuwe kennis aanbieden) (tekst, film, verhaal, experiment, excursie)

- Groep 3-4: Lees een stukje uit 'De heksen' van Roald Dahl, <https://www.ralfilezen.nl/overig/392-heksen>.
- Groep 5-6: Bekijk de filmpjes <https://schooltv.nl/video/wanneer-was-iemand-een-heks-heksen-werden-vervolgd-in-de-middeleeuwen/#q=heks> en <https://schooltv.nl/video/wat-is-een-heksenwaag-een-weegschaal-om-te-wegen-of-iemand-een-heks-was/#q=heks>. Of lees een stukje uit 'De heksen' van Roald Dahl, <https://www.ralfilezen.nl/overig/392-heksen>.
- Groep 7-8: Bekijk de filmpjes <https://schooltv.nl/video/wanneer-was-iemand-een-heks-heksen-werden-vervolgd-in-de-middeleeuwen/#q=heks> en <https://schooltv.nl/video/wat-is-een-heksenwaag-een-weegschaal-om-te-wegen-of-iemand-een-heks-was/#q=heks>. Of lees een stukje uit 'De heksen' van Roald Dahl, <https://www.ralfilezen.nl/overig/392-heksen>.

Volgend hierop gebruik je de Denkbubbel onthouden/begrijpen (Waar gaat het over?). Hiermee verwerken de kinderen meteen op een actieve manier de nieuwe kennis die je ze hebt aangeboden.

- Groep 3-8: Schrijf op basis van het stukje tekst uit 'De heksen' van Roald Dahl een stappenplan hoe je erachter kan komen of iemand een heks is.
- Groep 5-8: Maak in groepjes van 2 of 3 een poster met weetjes over allerlei eigenschappen van heksen en leg per eigenschap hoe getest werd of iemand een heks was. Bijvoorbeeld: Wist je dat... mensen geloofden dat heksen niets wogen? Dit

werd getest door een 'heks' op een heksenwaag te zetten en gewicht op het andere deel te plaatsen.

Vaardighedendoelen (zie het werkvormdocument)

Werkvorm:

Groep 3-4: Verwerk de geleerde informatie over heksen in een stripverhaal, tekening of beeldje van klei.

Groep 5-8: Werk verder aan je klokhuisaflevering of tijdschrift.

Eisen voor een klokhuisaflevering:

- Zorg dat alle kennisdoelen en onderwerpen aan bod komen
- Vat alle kennis uit een les samen in ongeveer 1 minuut, het filmpje mag in totaal maximaal 6 minuten zijn.
- De kinderen schrijven iedere keer een kort script van tevoren zodat ze weten wat ze willen vertellen.

Eisen voor een tijdschrift:

- Zorg dat alle kennisdoelen en onderwerpen aan bod komen
- Schrijf voor iedere les 1 A4tje aan tekst, waarin de stof uit de les wordt samengevat.
- Zorg voor een bijpassende lay-out, paginanummering en kopjes/tussenkopjes.

Extra punten checklist:

- Vertel dat christenen in de Middeleeuwen in heksen geloofden.
- Ik benoem vijf eigenschappen van Middeleeuwse heksen.
- Ik benoem drie manieren waarmee hekserij werd getest.
- Ik presenteer mijn eigen manier op te checken of iemand een heks is.

Extra opdracht/verdiepende opdracht:

- Verdeel de klas in groepjes van maximaal 4. Een van de kinderen wordt beschuldigd van hekserij. Overtuig de anderen ervan dat jij geen heks bent.

Inzichtdoelen (welke denkbubbelvragen koppel ik aan de opdracht)

De kinderen hebben inmiddels de nieuwe informatie actief verwerkt met de werkvorm bij de Denkbubbel Onthouden en Begrijpen (Waar gaat het over?). Nu maken de kinderen een transfer naar diepere verwerking door een werkvorm te koppelen aan 1-2 van de andere Denkbubbels.

- Waarom dachten mensen dat heksen slecht waren? (Verbanden leggen)
- Is er een andere manier op te checken of iemand een heks is? (Creatief denken)
- Hoe overtuig ik anderen ervan dat ik geen heks ben? (Creatief denken)

Reflectie (toetsing van de doelen en reflectievorm na de les)

(Zie werkboekje met reflectiewerkvormen.)

Teken wat je geleerd hebt

Laat de leerlingen 3 symbolen tekenen over wat ze geleerd hebben deze les.

Les 4: De splitsing van de kerk: katholieken en protestanten

Kennisdoelen/onderwerpen

- Ik weet dat de Reformatie inhoudt dat het Christendom werd verdeeld in katholieken en protestanten.
- Ik weet dat Maarten Luther en Johannes Calvijn een belangrijke rol hebben gespeeld in de Reformatie.
- Ik kan drie verschillen opnoemen tussen aanhangers van de katholieke kerk en van de protestante kerk.
- Ik weet dat de protestante Nederlanders in opstand kwamen tegen de katholieke Spanjaarden en ik weet dat dit de Beeldenstorm heet.

Inspiratie deel 1 (werkvorm om nieuwsgierigheid te prikkelen voorkennis te activeren)

- Groep 3-4: Verdeel de afbeelding in puzzelstukken laat de kinderen de puzzel compleet maken. Bespreek daarna wat ze allemaal zien op de afbeelding.
Groep 5-8: Bedenk een titel voor onderstaande afbeelding. Bespreek hierna wat ze op de afbeelding zien.
- Groep 5-8: Hebben de kinderen al ooit eens de (kinder-)Bijbel gelezen? Gebruik de werkvorm Binnenkring-buitenkring. Zet onderstaande vragen op het bord.
 - Waar heb je de Bijbel gelezen?
 - Wat hebben ze hiervan onthouden?
 - Was de tekst goed leesbaar?
 - Voelde het alsof de tekst wat oubollig was?

Inspiratie deel 2 (werkvorm om nieuwe kennis aanbieden) (tekst, film, verhaal, experiment, excursie)

- Groep 3-6: Lees het verhaal 'De Beeldenstorm', uit Lang geleden... van Arend van Dam en Alex de Wolf (pagina 14-16).
- Groep 7-8: Bekijk het filmpje <https://schooltv.nl/video/high-speed-history-wat-is-het-calvinisme/#q=calvijn> en <https://schooltv.nl/video/de-beeldenstorm-van-1566-de-protestanten-tegen-de-katholieken/#q=luther>

Volgend hierop gebruik je de Denkbubbel onthouden/begrijpen (Waar gaat het over?). Hiermee verwerken de kinderen meteen op een actieve manier de nieuwe kennis die je ze hebt aangeboden.

- Groep 3-8: Laat de kinderen stukjes uit de teksten op volgorde leggen.
- Groep 5-8: Maak (samen) een Venndiagram voor de katholieken en protestanten.

Vaardighedendoelen (zie het werkvormdocument)

Werkvorm:

Groep 3-4: Bedenk een toneelstukje over de beeldenstorm.

Groep 5-8: Werk verder aan je klokhuisaflevering of tijdschrift.

Eisen voor een klokhuisaflevering:

- Zorg dat alle kennisdoelen en onderwerpen aan bod komen
- Vat alle kennis uit een les samen in ongeveer 1 minuut, het filmpje mag in totaal maximaal 6 minuten zijn.
- De kinderen schrijven iedere keer een kort script van tevoren zodat ze weten wat ze willen vertellen.

Eisen voor een tijdschrift:

- Zorg dat alle kennisdoelen en onderwerpen aan bod komen
- Schrijf voor iedere les 1 A4tje aan tekst, waarin de stof uit de les wordt samengevat.
- Zorg voor een bijpassende lay-out, paginanummering en kopjes/tussenkopjes.

Extra punten checklist:

- Ik leg uit wat Reformatie betekent.
- Ik benoem de twee belangrijke personen die voor de Reformatie hebben gezorgd.
- Ik noem drie verschillen tussen de katholieken en protestanten.
- Ik vertel kort iets over de Beeldenstorm.
- In mijn tijdschrift verwerk ik een stripverhaal over de Beeldenstorm. In mijn filmpje speel ik de Beeldenstorm na.

Extra opdracht/verdiepende opdracht:

- Geef afbeeldingen die met het katholieke of protestantse geloof te maken hebben en laat de kinderen deze categoriseren tijdens een Estafette (bijvoorbeeld afbeeldingen van kerken, kleding of belangrijke figuren zoals de Paus en Luther of Calvijn).
- Bekijk het filmpje: <https://schooltv.nl/video/de-statenbijbel-de-belangrijkste-nederlandse-bijbelvertaling/#q=statenbijbel>. Laat de kinderen de het eerste verhaal uit de Bijbel (De schepping van de aarde) uit de Statenbijbel, vertalen naar een meer gangbare taal: <https://www.statenvertaling.net/bijbel/gene/1.html>. Gebruik als voorbeeld eventueel deze vertaling: <https://www.bible.com/nl/bible/1276/GEN.1.BB>

Inzichtdoelen (welke denkbubbelvragen koppel ik aan de opdracht)

De kinderen hebben inmiddels de nieuwe informatie actief verwerkt met de werkvorm bij de Denkbubbel Onthouden en Begrijpen (Waar gaat het over?). Nu maken de kinderen een transfer naar diepere verwerking door een werkvorm te koppelen aan 1-2 van de andere Denkbubbels.

- Wat zijn verschillende en overeenkomsten tussen katholieken en protestanten? (Verbanden leggen)
- Zou jij ook beelden kapot hebben gemaakt tijdens de Beeldenstorm of zou jij iets anders hebben gedaan? (Persoonlijke relevantie)

Reflectie (toetsing van de doelen en reflectievorm na de les)

(Zie werkboekje met reflectiewerkvormen.)

Waar of niet

De leerlingen schrijven drie dingen op die ze deze les geleerd hebben. Eén daarvan is fout. Ze lopen door de klas en raden bij elkaar welk antwoord niet klopt.

Les 5: Christendom in het Nederland van nu

Kennisdoelen/onderwerpen

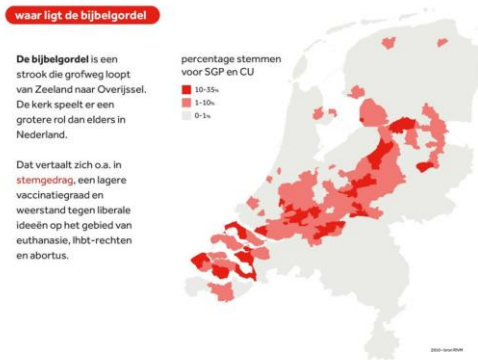
- Ik kan uitleggen wat verzuiling is.
- Ik kan 5 voorbeelden noemen van politieke partijen, radiozenders en tv-kanalen die nog steeds verbonden zijn met de protestantse of rooms-katholieke zuil.
- Ik weet dat er nog altijd veel christenen in Nederland zijn en dat deze vooral in het gebied wonen dat de Bible-belt heet.

Inspiratie deel 1 (werkvorm om nieuwsgierigheid te prikkelen voorkennis te activeren)

- Groep 3-6: Laat kinderen de oude en nieuwe logo's van de tv-kanalen met elkaar combineren. Wat hebben deze logo's te maken met het Christendom?

- Groep 7-8: Welke politieke partijen, radiozenders en tv-kanalen kennen de kinderen die verbonden zijn met de protestantse en rooms-katholieke zuil? Sorteert deze in een graphic organizer. Kennen de kinderen ook andere instanties die banden hebben met het Christendom? Bijvoorbeeld scholen, kranten of sportverenigingen waar ze bij zitten?
- Groep 5-8: Bekijk in groepjes onderstaande kaart. Waarom denk je dat mensen van hetzelfde geloof bij elkaar gaan wonen? Gebruik hiervoor de werkvorm placemat. Eerst nadenken en invullen in het buitenste vakje, daarna tot overeenkomst komen met je groepje.

Inspiratie deel 2 (werkvorm om nieuwe kennis aanbieden) (tekst, film, verhaal, experiment, excursie)

- Groep 3-8: Bekijk het filmpje <https://schooltv.nl/video/clipphanger-wat-is-verzuiling/#q=verzuiling> en het filmpje 'kerk wordt skatebaan' <https://www.youtube.com/watch?v=oMbpqUC3qDg>

Volgend hierop gebruik je de Denkbubbel onthouden/begrijpen (Waar gaat het over?). Hiermee verwerken de kinderen meteen op een actieve manier de nieuwe kennis die je ze hebt aangeboden.

Groep 3-8:

- Presenteer in 30 seconden het begrip verzuiling aan elkaar.
- Maak een kort verhaaltje over de verzuiling en maak er een tekening bij.
- Ik ga op reis en ik neem mee... Laat de kinderen de informatie uit het filmpje herhalen door om en om iets te vertellen. Leerling 1: Ik heb een filmpje gekeken en heb hiervan geleerd dat...., de leerling maakt hierbij een beweging. Leerling 2 herhaalt leerling 1 en voegt er zijn eigen geleerde stukje aan toe.

Vaardighedendoelen (zie het werkvormdocument)

Werkvorm:

Groep 3-4: Door de ontkerkelijking kwamen er kerken leeg te staan. Deze werden gesloopt of er moest een andere functie voor worden gevonden. Waar zou jij een kerk voor willen gebruiken? Zou je er een winkel in willen maken of een bibliotheek? Schilder dit of maak een kijkdoos.

Groep 5-8: Werk verder aan je klokhuisaflevering of tijdschrift.

Eisen voor een klokhuisaflevering:

- Zorg dat alle kennisdoelen en onderwerpen aan bod komen
- Vat alle kennis uit een les samen in ongeveer 1 minuut, het filmpje mag in totaal maximaal 6 minuten zijn.
- De kinderen schrijven iedere keer een kort script van tevoren zodat ze weten wat ze willen vertellen.

Eisen voor een tijdschrift:

- Zorg dat alle kennisdoelen en onderwerpen aan bod komen
- Schrijf voor iedere les 1 A4tje aan tekst, waarin de stof uit de les wordt samengevat.
- Zorg voor een bijpassende lay-out, paginanummering en kopjes/tussenkopjes.

Extra punten checklist:

- Ik leg uit wat verzuiling is.
- Ik noem vijf voorbeelden van politieke partijen, radiozenders en tv-kanalen die nog steeds verbonden zijn met de protestantse of rooms-katholieke zuil.
- Ik vertel waar in Nederland de meeste christenen wonen.
- Door de ontkerkelijking kwamen er kerken leeg te staan. Deze werden gesloopt of er moest een andere functie voor worden gevonden. Waar zou jij een kerk voor willen gebruiken? Zou je er een winkel in willen maken of een bibliotheek? Maak hier in je tijdschrift een tekening over en vertel erover in je filmpje.

Extra opdracht/verdiepende opdracht:

- Maak een informatieve poster over de 4 zuilen of een 4-luik over de zuilen: protestanten, rooms-katholieken, socialisten en liberalen. Onderwerpen die je in ieder geval moet kunnen terug zien zijn: politieke partijen, kranten, televisie en radio.
- Ontwerp je eigen zuil met daarin:
 - De politieke partij waarop jij zou stemmen
 - De krant/het tijdschrift wat je leest
 - De televisiekanalen die je kijkt
 - De muziek die je luistert
 - Je hobby's
 Bedenk ook een naam voor je eigen zuil.

Inzichtdoelen (welke denkbubbelvragen koppel ik aan de opdracht)

De kinderen hebben inmiddels de nieuwe informatie actief verwerkt met de werkvorm bij de Denkbubbel Onthouden en Begrijpen (Waar gaat het over?). Nu maken de kinderen een transfer naar diepere verwerking door een werkvorm te koppelen aan 1-2 van de andere Denkbubbels.

- Waarom denk je dat er steeds minder gelovigen zijn in Nederland? (Verbanden leggen)
- Hoe kan een kerk op een andere manier gebruikt worden? (Creatief denken)
- Hoe zou jouw persoonlijke zuil eruit zien? (Persoonlijke relevantie)

Reflectie (toetsing van de doelen en reflectievorm na de les)
(Zie werkboekje met reflectiewerkvormen.)

Dobbelen

Geef de leerlingen per groepje een dobbelsteen.

De leerlingen gooien om de beurt de dobbelsteen. Het aantal gegooid ogen geeft aan waarover je reflecteert, bijvoorbeeld:

1: Noem 1 ding dat je vandaag lastig vond.

2: Welke twee dingen zou je voortaan anders doen?

3: Geef jezelf 3 complimenten.

4: Wat heeft jou vandaag het meest verrast?

5: Vertel de anderen wat er bovenaan je top 5 staat van wat je vandaag hebt geleerd.

6: Wat zou je graag vaker doen?

Les 6: Afronden en reflecteren

Afmaken

- Afronding van het werk. Controleer of alle punten in je tijdschrift of filmpje zijn verwerkt.

Les 1:

- Ik vertel dat Nederland vroeger onderdeel was van het rijk van de nog niet bekeerde Friezen en de christelijke Franken met de Rijn als landsgrens.
- Ik vertel dat de Friezen geloofden in de Germaanse goden en vertel kort iets over de drie belangrijkste goden: Wodan, Donar en Freia.
- Ik vertel kort iets over Willibrord en Bonifatius.
- Ik vertel hoe monniken de Friezen probeerden te bekeren. Willibrord en Bonifatius verrichten onder andere wonderen om de Friezen te bekeren. Ze zouden water in wijn veranderen en zieken genezen. Vertel in je filmpje of schrijf in je tijdschrift welk wonder jij graag zou willen verrichten.

Les 2:

- Vertel kort iets over het klooster en wat het met het Christendom te maken heeft.
- Benoem minimaal twee kenmerken van het klooster.
- Benoem minimaal twee taken van de monniken of nonnen in het klooster.
- Vertel hoe de boeken van de monniken er vroeger uitzagen.
- Waarom zou je wel of niet in een klooster willen wonen?

Les 3:

- Vertel dat christenen in de Middeleeuwen in heksen geloofden.
- Ik benoem vijf eigenschappen van Middeleeuwse heksen.
- Ik benoem drie manieren waarmee hekserij werd getest.
- Ik presenteer mijn eigen manier op te checken of iemand een heks is.

Les 4:

- Ik leg uit wat Reformatie betekent.
- Ik benoem de twee belangrijke personen die voor de Reformatie hebben gezorgd.
- Ik noem drie verschillen tussen de katholieken en protestanten.
- Ik vertel kort iets over de Beeldenstorm.
- Ik vertel kort iets over de Statenbijbel
- In mijn tijdschrift verwerk ik een stripverhaal over de Beeldenstorm. In mijn filmpje speel ik de Beeldenstorm na.

Les 5:

- Ik leg uit wat verzuiling is.
- Ik noem vijf voorbeelden van politieke partijen, radiozenders en tv-kanalen die nog steeds verbonden zijn met de protestantse of rooms-katholieke zuil.
- Ik vertel waar in Nederland de meeste christenen wonen.
- Door de ontkerkelijking kwamen er kerken leeg te staan. Deze werden gesloopt of er moest een andere functie voor worden gevonden. Waar zou jij een kerk voor willen gebruiken? Zou je er een winkel in willen maken of een bibliotheek? Maak hier in je tijdschrift een tekening over en vertel erover in je filmpje.

Presenteren

- Presenteer in kleine groepjes aan elkaar
- Geef een tip en een top
- Controleer of alles in het filmpje/tijdschrift is verwerkt.

Extra opdrachten

- Weet racen (Zweeds renspel)
 - Maak tweetallen
 - Pak een vraagkaart en een antwoordblad + pen
 - Schrijf een vraag op over het thema
 - Leg je vraag ergens op het schoolplein en beantwoord de vraag
 - Ren langs de andere vragen en beantwoord deze zo snel en goed mogelijk
- Ik heb geleerd dat... over de informatie uit de lessen (als 'ik ga op reis en ik neem mee...').
- Speel galgje met woorden uit het atelier.

Boekentips

Over engelen, goden en helden, Janny van der Molen

Adam, Mohammed, Siddharta, Jezus, Vishnu, Maria, Ganesha... Het zijn allemaal belangrijke figuren uit de vijf grote wereldreligies: christendom, islam, jodendom, boeddhisme en hindoeïsme. De verhalen uit de ene religie zijn woest en avontuurlijk, die uit een andere poëtisch en filosofisch. Toch zijn de overeenkomsten tussen de godsdiensten verrassend groot. En zo is dit boek niet alleen een heerlijk (voor)leesboek, maar brengt het kinderen ook begrip bij voor mensen uit een andere cultuur.

Junior encyclopedie over de wereldgodsdiensten, David Self

Naslagwerk over de zes grote godsdiensten: het christendom, jodendom, islam, hindoeïsme, boeddhisme en sikhisme. Aangevuld met informatie over nieuwe godsdiensten. Met kleurenfoto's. Vanaf ca. 11 jaar.

Wat is de achternaam van God? Jan von Holleben, Jane Baer-Krause

Willen alle godsdiensten hetzelfde? Waarom is er geen vrouwelijke paus? Allerlei vragen van kinderen over de vijf wereldgodsdiensten het hindoeïsme, boeddhisme, jodendom, christendom en islam worden beantwoord. Met veel speelse kleurenfoto's. Vanaf ca. 9 t/m 12 jaar.

Agastya drinkt de zee leeg en andere verhalen uit de grote wereldgodsdiensten

Ruim veertig 'bekende' verhalen uit het hindoeïsme, boeddhisme, jodendom, christendom en islam worden op eigentijdse wijze naverteld. Met kleurenillustraties in waterverf en inkt. Voorlezen vanaf ca. 5 jaar; zelf lezen vanaf ca. 9 jaar.

Wat geloof jij? Laura Buller

Mede aan de hand van verhalen van kinderen over hun geloof wordt informatie gegeven over de zes grote wereldgodsdiensten en vijf kleinere godsdiensten. Met veel kleurenfoto's. Vanaf ca. 11 jaar.

Het kistje met zand, Erik Idema

Ruim vijftig verhalen uit de Griekse mythologie, het hindoeïsme, boeddhisme, jodendom, christendom en islam worden op eigentijdse wijze naverteld. Met gespreksvragen en kleurenillustraties. Om (voor) te lezen en over te praten. Vanaf ca. 8 t/m 12 jaar.

Alles is voor altijd

Liedteksten van 23 kinderliedjes bij de vijf wereldgodsdiensten. Met muzieknotaties. Op de cd worden de liedjes vlot en 'swingend' gezongen. Vanaf ca. 4 t/m 12 jaar.

Wereldwijd geloven, David Self

Aan de hand van veel illustraties worden allerlei overeenkomsten en verschillen behandeld tussen zes wereldgodsdiensten. Vanaf ca. 9 jaar.

Wat geloven zij eigenlijk? Bert Jalink

Lees- en kijkboek voor jongeren over christendom, hindoeïsme, islam en jodendom. Een groep kinderen mag op school een werkstuk maken over de vier wereldgodsdiensten: Islam, Jodendom, Christendom en Hindoeïsme. Vanaf ca. 10 jaar.

Atelier Christendom

Kennisdoelen/onderwerpen

Les 1: Kenmerken van het Christendom

- Ik weet dat de Christenen in 1 God geloven en ik kan belangrijke personen benoemen, zoals Jezus, Maria, Jozef, de heilige drie-eenheid.
- Ik herken het symbool van het Christendom (kruis).
- Ik weet dat het heilige boek van de Christenen de Bijbel is en ken enkele verhalen hieruit, zoals de geboorte van Jezus.
- Ik weet dat de geboorte van Jezus het begin is van onze jaartelling.
- Ik ken de drie belangrijke stromingen in het Christendom: Rooms-Katholiek, Protestant en Orthodox-gereformeerd.

Les 2: Rituelen en gebruiken

- Ik weet wat er gevierd wordt op bekende feestdagen uit het Christendom, zoals Kerstmis, Pasen, Pinksteren, Hemelvaart.
- Ik ken de leefregels van het Christendom: De 10 geboden.
- Ik ken enkele rituelen en gebruiken uit het Christendom, zoals bidden en de doop.
- Ik weet dat verschillende stromingen in het Christendom soms verschillende rituelen en gebruiken hebben.

Les 3: Kunst en architectuur

- Ik weet hoe kunstwerken gekoppeld aan het Christendom eruit kunnen zien en heb een paar voorbeelden bestudeerd. Bijvoorbeeld: iconen, een schilderij van Jeroen Bosch, een roosvenster, schepping van Adam van Michelangelo, Mariabeelden.
- Ik weet dat de kerk het gebedshuis is en herken de kenmerken van een kerkgebouw, uiterlijk en qua inrichting.

Inspiratie deel 1 (werkvorm om nieuwsgierigheid te prikkelen voorkennis te activeren)

Les 1: Kenmerken van het Christendom

- Waar moet je aan denken bij het Christendom? Laat de leerlingen zoveel mogelijk woorden opschrijven. Vervolgens lopen ze rond. Als ze iemand tegenkomen geven ze die persoon een high five en wisselen ze hun lijstje met elkaar uit. Ze mogen met een andere kleur hun lijstje aanvullen.
- Wat hebben de volgende 2 afbeeldingen met elkaar te maken? Laat de kinderen hierover in groepjes tot één antwoord komen.

(Bron: nl.123rf.com en npokennis.nl)

Het kruis is het belangrijkste Christelijke symbool. Jezus werd aan een kruis gehangen om te sterven, maar is daarna – zo geloven christenen – weer opgewekt uit de dood. Het kruis is dus een teken van hoop, het geloof in leven na de dood. Daarnaast is er het visje dat je soms achterop auto's ziet en die sommige christenen tonen omdat ze trots zijn op hun geloof. In de Romeinse tijd toen christenen nog

vervolgd werden, was dit symbool namelijk een geheim teken waaraan christenen elkaar konden herkennen.

Het visje staat voor 'Ichtus', wat vis betekent in het Grieks, maar het is ook de afkorting van Iesous Christos, Theou Yios Soter. Deze Griekse tekst betekent 'Jezus, Christus, Zoon van God, Redder.'

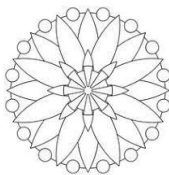
- Lees een Bijbelverhaal voor.
 - Laat de kinderen mee tekenen met het verhaal. Wat was volgens hen de de boodschap van het verhaal?
 - Laat de leerlingen de belangrijke personen uit het verhaal opschrijven. Kunnen ze in groepjes benoemen en waarom ze belangrijk zijn?
- Vraag de kinderen wat ze weten over de geboorte van Jezus. Maak een woordweb met de klas of in groepjes. Kunnen ze na afloop ook vertellen wat de geboorte van Jezus te maken heeft met onze jaartelling?

Les 2: Rituelen en gebruiken

- Laat het Ave Maria horen en vraag wat de kinderen hierover weten. Laat kinderen op hun wisbordje opschrijven wie er met Maria bedoeld wordt, wanneer het Ave Maria gezongen wordt en wat het betekent. Tekst en vertaling: https://www.kamerkoor-saudade.nl/repertoire-opnames/tekst/sisask-ave_maria
- Vertel het verhaal van bijlage 7 in stukjes en vraag na elk stukje de kinderen een houding aan te nemen die het gevoel van de Israëlieten vertolkt. Net alsof je in een film zit en op de pauzeknop gedrukt hebt. Na het eerste stukje ga je zelf de houdingen interpreteren. Check bij de kinderen of je hun houding goed hebt geraden. Vraag vervolgens welk kind na het volgende stukje de houdingen wil interpreteren. Trek de conclusie: Wanneer zijn sporten en spellen leuk? Als iedereen zich aan de spelregels houdt! Zo is het ook met vrijheid, dat kan alleen als iedereen het beste met een ander voorheeft en daar zijn spelregels voor nodig. De leefregels gelden ook nu nog.
- Welke feestdagen kennen de kinderen die met het Christelijke geloof te maken hebben? Speel een zweeds renspeel waarbij je vier feestdagen ophangt (Pasen, Kerst, Pinksteren en Hemelvaart). Maak kaartjes met woorden die bij deze verschillende feestdagen horen. Weten de kinderen bij welke feestdag de woorden horen?
- Maak de zin af: Je begint met uitleg geven over een feestdag (of een ritueel, net hoe je de beginsituatie van de kinderen inschat), maar laat gaten vallen tijdens de uitleg. Nu is het de taak aan de leerlingen om de zinnen af te maken. Wat ontbreekt in de zin: een bepaalde formule, begrip of een antwoord op een som? Laat je leerlingen eerst hun individuele antwoord opschrijven, om het daarna met een groep klasgenoten te bespreken. Vervolgens worden de antwoorden met de hele klas gedeeld.

Les 3: Kunst en architectuur

- Laat de kinderen de virtuele rondleiding door een kerk bekijken: <https://www.geloofsgemeenschap-rossum.nl/welkom-op-de-website-van-geloofsgemeenschap-rossum/algemeen/gebouwen/virtuele-rondleiding-door-onze-kerk/> Wat zien ze aan beelden en wat valt ze op het bouwwerk?
- Kleur een mandala van een roosvenster. Meerderen te vinden op internet.

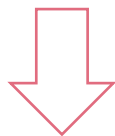
(Bron: printmandale.com)

Leg daarna uit dat een roosvenster een cirkelvormig venster is, meestal met rozetvormig maaswerk, dat bij kathedralen of andere kerkgebouwen uit diverse stijlperiodes voorkomt.

(Bron: Amazon.nl)

- Laat de kinderen filosoferen over wat ze zien. Waarom hebben de personen een rondje om hun hoofd? Wie weet wat dat betekent? Leg de term 'icoon' uit.
- Laat de kinderen de virtuele rondleiding door een kerk bekijken: <https://kerkenkijken.nl>. Wat zien ze aan beelden en wat valt ze op aan het bouwwerk? Gebruik de volgende website als achtergrondinformatie: <https://www.geloofsgemeenschap-rossum.nl/welkom-op-de-website-van-geloofsgemeenschap-rossum/algemeen/gebouwen/virtuele-rondleiding-door-onze-kerk/>.

Inspiratie deel 2 (werkvorm om nieuwe kennis aanbieden) (tekst, film, verhaal, experiment, excursie)

Lespakketten:

- <https://www.lessonup.com/en/lesson/HByh3EoYAQBrgjaaa>
Aan het eind van deze les kun je herkennen en uitleggen hoe het christendom ontstond en waarom dit een belangrijke godsdienst werd. [mb]
- Samsam heeft naast een methode voor burgerschap, nu ook lesmateriaal over de vijf wereldgodsdiensten ontwikkeld. Het lesmateriaal bestaat uit werkboeken voor leerlingen, aangevuld met achtergrondinformatie en filmpjes van de website: https://www.samsam.net/voor-leerkrachten/werkboeken-godsdiensten?gclid=CjwKCAjwquWVBhBrEiwAt1KmwmvW7fetBlfGMq5izu-Tqo5aQMSFUmcTTkpOF1xBQNr8Sgg_QxrFxhoCHTUQAvD_BwE [mb/mb]
- Canon van Nederland: Willibrord, verspreiding van het Christendom: <https://www.canonvannederland.nl/nl/willibrord> [mb/mb]
- De bouw van een kerk: https://basisonderwijs.online/kranenburg_digibordtool/ [mb/mb]

Filmpjes:

Les 1: Kenmerken van het Christendom

- De Bijbel: <https://schooltv.nl/video/bijbel-het-heilige-boek-van-de-christenen/#q=bijbel> [mb/mb]
- De geboorte van Jezus: <https://schooltv.nl/video/de-geboorte-van-jezus-een-kindje-in-een-stal/#q=de%20geboorte%20van%20jezus> [mb]

- God en Jezus: <https://schooltv.nl/video/god-en-jezus-bij-de-christenen/#q=god%20en%20jezus> [mb/bb]
- God, Maria en heiligen: <https://schooltv.nl/video/god-maria-en-heiligen-katholijken-geloven-in-een-god/#q=god> [mb/bb]

Les 2: Rituelen en gebruiken

- Waarom bidden Christenen?: <https://schooltv.nl/video/bidden-waarom-bidden-christenen/#q=waarom%20bidden%20christenne> [mb/bb]
- Het verhaal bij Pasen: <https://schooltv.nl/video/het-verhaal-bij-pasen-een-belangrijk-verhaal-uit-het-christendom/#q=het%20verhaal%20bij%20pasen> [bb] of <https://schooltv.nl/video/het-verhaal-van-pasen-het-verhaal-over-de-dood-en-verrijzenis-van-jezus/#q=het%20verhaal%20bij%20pasen> [mb/bb] of Klokhuis over Pasen: https://leermiddelen.basisonderwijs.online/filmpje.html?schooltv=NPS_1204419&titel=Het%20Klokhuis%20|%20Pasen [mb/bb]
- Het verhaal bij Kerstmis: <https://schooltv.nl/video/het-verhaal-bij-kerstmis-een-belangrijk-verhaal-uit-het-christendom/#q=het%20verhaal%20bij%20kerstmis> [bb] of HBB https://leermiddelen.basisonderwijs.online/filmpje.html?schooltv=TELEA_1060310&titel=Huisje%20Boompje%20Beestje%20|%20Het%20Kerstverhaal [mb]
- Doopvont: <https://schooltv.nl/video/doopvont-kinderen-woorden-gedoopt-in-een-doopvont/#q=doopvont> [mb/bb]
- Het verhaal bij Pinksteren: <https://schooltv.nl/video/pinksteren-een-christelijk-feest-over-de-heilige-geest/#q=pinksteren> [mb/bb]
- Het verhaal bij Hemelvaart: <https://schooltv.nl/video/verhalen-uit-de-schatkist-de-hemelvaart/#q=hemelvaart> [mb] en <https://schooltv.nl/video/clipphanger-wat-is-hemelvaart/#q=hemelvaart> [bb]

Les 3: Kunst en architectuur

- Het gebedshuis van de Christenen: <https://schooltv.nl/video/de-katholieke-kerk-het-gebedshuis-van-katholijken/#q=katholieke%20kerk> [mb/bb]
- Protestantse kerk: <https://schooltv.nl/video/de-protestantse-kerk-het-gebedshuis-van-protestanten/#q=protestantse%20kerk> [mb/bb]
- Katholijken in de kerk: <https://schooltv.nl/video/katholijken-in-de-kerk-katholijken-vieren-in-de-kerk-de-eucharistie/#q=god> [mb/bb]
- Iconen: <https://schooltv.nl/video/iconen-religieuze-schilderijen/#q=iconen> [bb]

Teksten:

Les 1: Kenmerken van het Christendom

- Teksten van Samsam over het Christendom: <https://www.samsam.net/godsdiensden/christendom> [mb/bb]
- Tekst over het Christendom: <https://www.docukit.nl/spreekbeurt/het-christendom> [mb/bb]
- Tekst over het Christendom: <https://npokennis.nl/longread/7648/wat-is-het-christendom> [bb]
- Tekst van Quest over het begin van onze jaartelling: <https://www.quest.nl/maatschappij/cultuur/a34369280/waarom-begint-onze-jaartelling-op-1-januari/> [bb]
- De geboorte van Jezus: <https://missiokids.nl/Christendom/Verhaal-DeGeboorteVanJezus.html> [mb/bb]

Les 2: Rituelen en gebruiken

- Pasen: <https://www.docukit.nl/spreekbeurt/pasen> [mb/bb]
- Het verhaal van Pasen: <https://missiokids.nl/Christendom/VerhaalPasen.html> [mb/bb]
- Bidden: <https://abcvoorkinderen.nl/gebed> [mb/bb]
- De doop: <https://abcvoorkinderen.nl/doop> [mb/bb]
- Christelijke feestdagen: <https://bijbel.eo.nl/geloofsvragen/christelijke-feesten> [mb/bb]

Les 3: Kunst en architectuur

- De kerk: <https://wikikids.nl/Kerk> [mb/bb]
- Wat is een icoon: <https://liesbethsiconen.nl/achtergronden/symboliek/> [bb]
- Kathedralen: <https://www.docukit.nl/spreekbeurt/kathedralen> [mb/bb]
- De katholieke kerk:
https://schooltv.nl/files/Letterlijke_tekst/2004/2004_t_WO_NTR_428914_katholiek02.pdf [mb/bb]

Volgend hierop gebruik je de Denkbubbel onthouden/begrijpen (Waar gaat het over?). Hiermee verwerken de kinderen meteen op een actieve manier de nieuwe kennis die je ze hebt aangeboden.

Les 1: Kenmerken van het Christendom

- Beantwoord en bedenk vragen bij de gelezen tekst.
- Dual Coding: vat de tekst of het filmpje samen in 6 tot 8 tekeningen/symbolen.
- Maak in tweetallen een schilderij over een bijbels verhaal en verf allebei de helft.

Les 2: Rituelen en gebruiken

- Maak zinnen af vanaf een koppelwoord: hoewel, tenzij, maar, bovendien, daarom...
- Beschrijf in tweetallen om de beurt begrippen (maak kaartjes met op de ene kant het begrip/afbeelding en anderen kant de omschrijving).
- Zing een lied dat passend is bij een ritueel, gebruik of leefregel.

Les 3: Kunst en architectuur

- Teken het boven/zijaanzicht van een kerk.
- Teken een plattegrond van de binnenkant van een kerk.
- Maak een tableau vivant van een beeld of kunstwerk uit het Christendom.

Vaardighedendoelen (zie het werkvormendocument)

Werkvorm:

Les 1: Kenmerken van het Christendom

- Maak een tekening bij een bijbelverhaal. Teken heel nauwkeurig en vertel daarna het verhaal a.d.h.v. jouw tekening.
- Maak een drieluik over de drie belangrijke stromingen in het Christendom: Rooms-Katholiek, Protestant en Orthodox-gereformeerd.
- Schrijf een verslag over het begin van onze jaartelling. Ga op internet op zoek naar de verschillende ideeën hierover en werk deze uit in je verslag.

- Maak een leporello boekje (https://www.youtube.com/watch?v=z_-3S1jnZfg) met op elke bladzijde een belangrijk persoon uit het Christendom. Denk hierbij aan een plaatje, de naam en waarom hij/zij belangrijk is.

Les 2: Rituelen en gebruiken

- Maak een 'Pecha Kucha' over een bekende feestdag of ritueel. Een 'Pecha Kucha' is een concept voor het houden van een korte, creatieve presentatie. De kinderen maken een diaserie van 20 dia's die elk 20 seconden in beeld blijven. Daarbij vertellen ze een verhaal en dat duurt dan precies 20 x 20 seconden.
- Schrijf een brief aan God. Bidden is een manier om met hem te praten. Het is een ritueel dat door veel mensen in verschillende godsdiensten wordt uitgevoerd. Ongeacht of je nu Christen of Moslim bent, je kan God danken om er voor je te zijn, hem verlichting of verlossing vragen of hem loven. Als je bidt tot God, praat je gewoon met hem, dus je kan wat afstand nemen tot het gebed door je gebeden in een brief te schrijven. Zeg hem wat je bezighoudt of deel je vreugde met hem.
 - Als je tot God bidt, kan je iets schrijven in de zin van: "Ik dank u omdat ..."
 - Als je bidt om vergiffenis te vragen, schrijf je iets in de zin van: "Ik vraag u om vergeving, want ..."
 - Als je bidt om hulp te vragen, leg dan kort de situatie uit en vraag om zijn hulp. Bijvoorbeeld: "Ik worstel met de beslissing of ik deze nieuwe sport moet gaan doen. Het is een grote kans voor me, maar ik ben bezorgd om de invloed die zij op mijn familie zal hebben."

Les 3: Kunst en architectuur

- Maak een kijkdoos van een kerk.
(Bij deze opdracht is het interessant om te zien of de groepjes alleen de binnenkant van de schoenendoos gaan vormgeven of dat zij ook de vormen van de kerk op de schoenendoos gaan maken.)
- Ga op bezoek naar een kerk in de buurt en laat kinderen opschrijven wat ze allemaal zien aan beelden en het gebouw.
- Ga op zoek naar een beeld of kunstwerk uit het Christendom en maak er een informatieve poster van.

Inzichtdoelen (welke denkbubbelvragen koppel ik aan de opdracht)

De kinderen hebben inmiddels de nieuwe informatie actief verwerkt met de werkvorm bij de Denkbubbel Onthouden en Begrijpen (Waar gaat het over?). Nu maken de kinderen een transfer naar diepere verwerking door een werkvorm te koppelen aan 1-2 van de andere Denkbubbels.

Les 1: Kenmerken van het Christendom

- Welke betekenissen heeft het kruis? (Verbanden leggen)
- Geloof jij in God? (Persoonlijke relevantie)
- Waarom geloven mensen in dingen die ze niet zeker weten? (Waardebepaling)

Les 2: Rituelen en gebruiken

- Welke feestdagen vier jij thuis? Ben jij gedoopt en weet je waarom? (Persoonlijke relevantie)

- Hoe zou iemand met een ander geloof naar de Christenen kijken? (Perspectief nemen)
- Bedenk een 11de gebod bij de 10 geboden. Wat ontbreekt volgens jou? (Creatief denken)

Les 3: Kunst en architectuur

- Wat vind jij van een bepaald beeld/kunstwerk? (Persoonlijke relevantie)
- Benoem de verschillen en overeenkomsten tussen een protestantse kerk en een katholieke kerk. (Verbanden leggen)
- Van wie zou jij een icoon willen maken en waarom? (Creatief denken)

Reflectie (toetsing van de doelen en reflectievorm na de les)
(Zie werkboekje met reflectiewerkvormen.)

Atelier Jodendom

Kennisdoelen/onderwerpen

Les 1: Kenmerken van het Jodendom

- Ik weet dat de Joden in God geloven en dat ze de letters JHWH of JHVH gebruiken als het over God gaat.
- Ik weet dat het heilige boek van de Joden de Tenach is, en het bekendste deel daarvan de Thora. Ik ken enkele verhalen hieruit, zoals het verhaal over Pesach.
- Ik herken het symbool van het Jodendom (ster).

Les 2: Rituelen en gebruiken

- Ik weet wat er gevierd wordt op bekende feestdagen uit het Jodendom, zoals Chanoeka (lichtjesfeest), Rosj Hasjana (Joods Nieuwjaar), Jom Kippoer (Grote Verzoendag), Pesach en Soekkot (Loofhuttenfeest).
- Ik ken de leefregels van het Jodendom: De 10 geboden en 613 leefregels (miswot), inclusief de spijswetten.
- Ik ken enkele rituelen en gebruiken uit het Jodendom, zoals het keppeltje, de sabbat en Bar Mitswa/Bat Mitswa.

Les 3: Kunst en architectuur

- Ik weet hoe kunstwerken gekoppeld aan het Jodendom eruit kunnen zien en heb een paar voorbeelden bestudeerd. Bijvoorbeeld: menora, thorarollen, mezoeza.
- Ik weet dat de synagoge het gebedshuis is en herken de kenmerken hiervan, uiterlijk en qua inrichting.

Inspiratie deel 1 (werkvorm om nieuwsgierigheid te prikkelen voorkennis te activeren)

Les 1: Kenmerken van het Jodendom

- Doe een see-think-wonder over de kijkplaat van het Jodendom (bijlage 3) of hang de afbeeldingen van de kijkplaat verspreid door de klas. Laat de kinderen aantekeningen maken over wat ze opvalt aan de afbeeldingen.
- Laat de kinderen proberen de naam van de God uit te spreken: JHWH. In de joodse traditie is de Godnaam zo heilig dat hij niet mag worden uitgesproken. Daarom wordt op de plek waar JHWH staat, Adonai (Hebreeuws voor 'Heer') gelezen. Aangezien het oud-Hebreeuwse schrift geen klinkers heeft, blijft het moeilijk om te achterhalen hoe de naam oorspronkelijk werd uitgesproken. Over het algemeen wordt aangenomen dat JHWH klonk als jaawee.
- Lees het verhaal van Pesach voor:
https://schooltv.nl/files/Letterlijke_tekst/2005/2005_t_WO_NTR_428648_pesach01.pdf
De kinderen vertellen achteraf aan elkaar de boodschap van het verhaal.
- Laat de Jodenster zien en kinderen vertellen wat ze erover weten d.m.v. genummerde hoofden. Bij deze werkvorm gaan leerlingen eerst individueel opschrijven wat ze weten, waarbij zij allemaal een nummer van 1 t/m 4 krijgen. Vervolgens wisselen zij in een groepje van vier uit wat ze weten of hebben gevonden. Hierna noemt de leraar een nummer, waarna de leerlingen met dat nummer aan de klas presenteren wat er in het groepje is besproken. Door de verschillende stappen van deze werkvorm wordt voorkennis geactiveerd én nieuwe kennis opgedaan. Daarnaast werken leerlingen actief samen.

Les 2: Rituelen en gebruiken

- Het Jodendom kent een bijzondere mijlpaal in het leven van een opgroeiend kind: het bereiken van de Joodse meerderjarigheid.

Vraag de kinderen of ze het verschil weten tussen 'bat mitswa' en 'bar mitswa'. Hoe denken ze dat dit gevierd wordt?

Een meisje wordt op 12-jarige leeftijd meerderjarig of bat mitswa, een jongen bereikt het moment van bar mitswa op zijn 13de verjaardag. Deze gebeurtenis wordt gevierd op een sjabbat (wekelijkse rustdag) die vlak bij de Joodse geboortedatum van het kind ligt.

De viering van de bar- of bat mitswa gaat gepaard met feestelijkheden, maar de ceremonie heeft ook een diepe spirituele en religieuze betekenis. Zowel jongens als meisjes werken in hun Joodse opvoeding toe naar de dag dat zij in het zicht van hun familie en de gemeenschap hun meerderjarigheid tonen en als Joodse volwassenen gaan participeren in sjoel. (Een andere naam voor synagoge is sjoel. De synagoge is dan ook niet alleen een plaats voor gebed, maar ook een plaats om te lezen en onderwijzen uit de Thora.)

(Bron: joods.nl)

- Wat is het dat deze mannen dragen op hun hoofd? Waarom dragen zij dit? Laat de kinderen hierover discussiëren d.m.v. binnenkring-buitenkring. (De orthodox joodse man draagt een Kipa, ofwel een keppeltje. Hij bedekt hiermee zijn hoogste punt, namelijk de kruin op zijn hoofd. Door het dragen van het keppeltje laat hij zien dat hij zich onderwerpt aan iemand die boven hem staat.)
- Eigenlijk is het joodse geloof in één regel samen te vatten: 'Wat u niet wilt dat u geschiedt, doe dat ook een ander niet'. Laat de kinderen 2 rijen maken met wat ze kunnen doen ("positieve geboden", om een handeling uit te voeren) en wat ze moeten laten ("negatieve geboden", om zich te onthouden van bepaalde handelingen) om gelukkig te worden en zinvol te leven. De leefregels uit de Thora zijn voor joden erg belangrijk. Er zijn er wel 613. De belangrijkste zijn de Tien Geboden. God gaf het Joodse volk in de woestijn richtlijnen voor het leven. Het zijn 613 regels en ze werden opgeschreven in de Thora. De belangrijkste ontving Mozes op twee stenen platen. De 10 Woorden, ook wel 10 Geboden genoemd. Ze gaan eigenlijk niet eens over wat je moet geloven, maar meer over wat je kunt doen en laten om gelukkig te worden en zinvol te leven. Er zijn 365 negatieve geboden (het aantal dagen in het zonnejaar) en 248 positieve geboden (het aantal botten en hoofdorganen in het menselijk lichaam).
- De spijswetten zijn voorschriften in de Hebreeuwse Bijbel aan de Israëlieten welke dieren deze wel mogen eten ("reine dieren") en welke niet ("onreine dieren"). Laat de kinderen bedenken welke regels er zouden kunnen zijn volgens deze spijswetten d.m.v. Denken-Delen-Uitwisselen. Laat ze vervolgens opzoeken wat deze wetten zijn.

Les 3: Kunst en architectuur

- Bekijk de virtuele tour door een synagoge:
<https://www.youtube.com/watch?v=X1icW2t4cmM&t=230s>

(Bron: www.shalomvoorisrael.nl)

De zevenarmige Menora is misschien wel het meest herkenbare symbool dat de Joodse bevolking vertegenwoordigt. Wat weten de kinderen hiervan? Laat ze hier in groepjes over uitwisselen.

Inspiratie deel 2 (werkvorm om nieuwe kennis aanbieden)
(tekst, film, verhaal, experiment, excursie)

Lespakketten:

- Samsam heeft naast een methode voor burgerschap, nu ook lesmateriaal over de vijf wereldgodsdiensten ontwikkeld. Het lesmateriaal bestaat uit werkboeken voor leerlingen, aangevuld met achtergrondinformatie en filmpjes van de website: https://www.samsam.net/voor-leerkrachten/werkboeken-godsdiensten?gclid=CjwKCAjwquWVBhBrEiwAt1KmwmvW7fetBlfGMq5izu-Tqo5aQMSFUmcTTkpOF1xBQNr8Sgg_QxrFxoCHTUQAvD_BwE [mb/bb]
- Webquest over het Jodendom: <https://www.webkwestie.nl/jodendom/> [bb]
- Webpad Jodendom: <https://webpad-jodendom.yurls.net/nl/page/659491> [bb]
- Kriswoord-clip: <https://kruiswoord-clip-jodendom.yurls.net/nl/page/742883> [bb]
- Werkboekje Jodendom: https://www.internetwijzer-bao.nl/document/werkboekje_jodendom [mb/bb]
- Educatief materiaal: <https://jck.nl/nl/page/joods-educatief-materiaal> [mb/bb]

Filmpjes:

Les 1: Kenmerken van het Jodendom

- Het verhaal van de uittocht: <https://schooltv.nl/video/het-verhaal-van-de-uittocht-een-belangrijk-verhaal-uit-het-jodendom/#q=het%20verhaal%20van%20de%20uittocht> [mb/bb]
- Het verhaal bij Rosj Hasjana: <https://schooltv.nl/video/het-verhaal-bij-rosj-hasjana-een-belangrijk-verhaal-uit-het-jodendom/#q=het%20verhaal%20bij%20rosj%20hasjana> [bb]
- Het verhaal bij Pesach: <https://schooltv.nl/video/het-verhaal-bij-pesach-een-belangrijk-verhaal-uit-het-jodendom/#q=het%20verhaal%20bij%20pesach> [bb]
- Tenach: <https://schooltv.nl/video/tenach-het-heilige-boek-van-de-joden/#q=tenach> [mb/bb]
- Abraham: <https://schooltv.nl/video/abraham-en-het-geloof-in-een-god/#q=abraham> [mb/bb]

Les 2: Rituelen en gebruiken

- Leefregels van de Joden: <https://schooltv.nl/video/leefregels-van-joden-de-tien-geboden-zijn-voor-joden-het-belangrijkste/#q=10%20geboden> [mb/bb]
- Sabbat: <https://schooltv.nl/video/sabbat-sabbat-is-de-rustdag-van-de-joden/#q=sabbat> [mb/bb]
- Hoe bidden Joden: <https://schooltv.nl/video/hoe-bidden-joden-joden-gebruiken-bij-het-gebed-bijzondere-voorwerpen/#q=hoe%20bidden%20joden> [mb/bb]
- Chanoeka: <https://schooltv.nl/video/chanoeka-het-joodse-chanoekafeest/#q=chanoeka> [mb] en <https://schooltv.nl/video/chanoeka-het-joodse-lichtjesfeest-acht-dagen-lang-feest/#q=chanoeka> [mb/bb]
- Simchat: <https://schooltv.nl/video/simchat-tora-het-feest-van-de-tora-de-vreugde-der-wet/#q=simchat> [bb]

- Pesach: <https://schooltv.nl/video/pesach-de-viering-van-het-joodse-paasfeest/#q=pesach> [mb/bb]
- Poerim: <https://schooltv.nl/video/poerim-een-joods-feest-bij-het-verhaal-van-ester/#q=poerim> [bb]

Les 3: Kunst en architectuur

- Joden in de synagoge: <https://schooltv.nl/video/joden-in-de-synagoge-joden-komen-voor-de-eredienst-bij-elkaar-in-de-synagoge/#q=joden%20in%20de%20synage> [mb/bb]
- De synagoge: <https://schooltv.nl/video/de-synagoge-het-gebedshuis-van-joden/#q=de%20synagoge> [mb/bb]
- Mezoeza: <https://www.youtube.com/watch?v=1vvU-N0hxRM> [mb/bb]
- Thorarollen: <https://www.youtube.com/watch?v=NOXcutoTskM> [bb]

Teksten:

Les 1: Kenmerken van het Jodendom

- Tekst over het Jodendom: <https://www.docukit.nl/spreekbeurt/het-jodendom> [mb/bb] en <https://www.missiokids.nl/Jodendom/Jodendom.html> [mb/bb]
- Teksten van Samsam over het Jodendom: <https://www.samsam.net/godsdiensten/jodendom> [mb/bb]
- Pesach: <https://www.missiokids.nl/Jodendom/Pesach.html> [mb/bb]
- Verhaal Mozes en de 10 geboden: <https://www.missiokids.nl/Jodendom/Verhaal-MozesTienGeboden.html> [mb/bb]
- Verhaal De Vraag: <https://www.missiokids.nl/Jodendom/Verhaal-DeVraag.html> [mb/bb]

Les 2: Rituelen en gebruiken

- Chanoeka: <https://weetwatjeviert.nl/alle-feestdagen/chanoeka/> [mb/bb] en <https://www.missiokids.nl/Jodendom/Chanoeka.html> [mb/bb]
- Rosj Hasjana: <https://weetwatjeviert.nl/alle-feestdagen/rosj-hasjana/> [mb/bb] en <https://www.missiokids.nl/Jodendom/RosjHasjana.html> [mb/bb]
- Jom Kippoer: <https://weetwatjeviert.nl/alle-feestdagen/jom-kippoer-grote-verzoendag/> [mb/bb]
- Soekkot: <https://weetwatjeviert.nl/alle-feestdagen/soekot-loofhuttenfeest/> [mb/bb] en <https://www.missiokids.nl/Jodendom/Loofhuttenfeest.html> [mb/bb]
- Sjabbat: <https://www.jck.nl/nl/woordenlijst/sjabbat> [bb]
- Pesach: <https://www.missiokids.nl/Jodendom/Pesach.html> [mb/bb]
- Poerim: <https://www.missiokids.nl/Jodendom/Poerim.html> [mb/bb]

Les 3: Kunst en architectuur

- Wat gebeurt er in een synagoge: <https://www.missiokids.nl/Jodendom/InDeSynagoge2.html> [mb/bb]
- Wat zie je in een synagoge: <https://www.missiokids.nl/Jodendom/InDeSynagoge.html> [mb/bb]
- Betekenis van de menorah: https://isreality.nl/bijbel/betekenis-menora/?gclid=Cj0KCQjw5ZSWBhCVARIsALERCvwCzQcGfI8YnMxBJHJT_pMU4iFLR8v00Z1jnILU1-ECAUQquc5vgTQaAIBdEALw_wcB [bb]
- Tekst over Jiddische voorwerpen: <https://www.kunsjt.nl/judaica/> [bb]
- Thorarollen: <https://www.israelendebijbel.nl/nl/bijbelonderwijs/digitale-bijbelstudie/2020/10/21/De-Thorarol> [bb]

- Wat is een mezoeza?: https://isreality.nl/jodendom/wat-is-een-mezoeza/?gclid=Cj0KCQjw5ZSWBhCVARIsALERCvwzIDk7Myg1V4kc_7TUcXQvNGfapXXMQqqczvbzcS1_NH4VL3ChQnkaAsVgEALw_wcB [bb]

Volgend hierop gebruik je de Denkbubbel onthouden/begrijpen (Waar gaat het over?). Hiermee verwerken de kinderen meteen op een actieve manier de nieuwe kennis die je ze hebt aangeboden.

Les 1: Kenmerken van het Jodendom

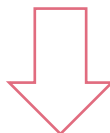
- Maak een quiz over het Jodendom.
- Zoek buiten verstopte themawoorden en maak daar een zin mee, orden deze, etc.
- Presenteer in 30 seconden een moeilijk begrip (kan herhaald worden door klasgenoten om kennis aan te vullen).

Les 2: Rituelen en gebruiken

- Schrijf een verhaal in Word over een bepaald ritueel of gebruik,
- Maak met behulp van een rap/liedje/canon/yell een samenvatting van het filmpje/de tekst.
- Presenteer wat je weet over een feestdag of ritueel in de vorm van een toneelstuk.

Les 3: Kunst en architectuur

- Teken met krijt op het plein een synagoge.
- Beschrijf nauwkeurig de eigenschappen van een synagoge.
- Maak je een tekening waarin je uitlegt wat een voorwerp uit het Jodendom betekent.

Vaardigheidendoelen (zie het werkvormendocument)

Werkvorm:

Les 1: Kenmerken van het Jodendom

- Vlaggenlijn maken, vlaggen schilderen. Geef de kinderen een stevig wit papier op A5 formaat. Leg een voorbeeld van de vlag van Israël op tafel. De kinderen schilderen de twee strepen met blauwe verf. Leg uit dat de Davidsster wordt gemaakt van 2 driehoeken. Laat ze deze ster eerst een paar keer schilderen op een kladpapier. Daarna wordt de Davidsster op de vlag geschilderd. Op iedere vlag wordt een kenmerk van het Jodendom geschilderd.
- Maak een mini encyclopedie over de kenmerken van het Jodendom met plaatjes en teksten.
- Teken een stripverhaal over Pesach.

Les 2: Rituelen en gebruiken

- Maak een werkstuk over een feestdag van het Jodendom. Volgt de stappen via de link <https://weetwatjeviert.nl/lesmateriaal/>
- Knutsel een miniatuur loofhut of bouw er één in de klas.
- Als een Joodse jongen 13 jaar is, is hij Bar Mitswa en volwassen. Deze dag draagt hij zijn talliet. Zijn moeder en/of oma hebben voor alle hoeken van de sjaal een mooi lapje geborduurd. Daardoor zitten de kwasten van de sjaal. Gebruik voor deze sjaal een stuk stof van 40 cm bij 140 cm. Zet op de tafel bakjes blauwe verf en bakjes met zilveren en gouden ecoline. Verder hebben de kinderen kleine kwasten, stokjes, kurken en kurken met een stervorm nodig. Met deze materialen gaan ze de sjaal aan de uiteinden hetzelfde versieren door te stempelen.

(Bron: kleuteridee.nl)

- Knutsel een keppeltje (knipvel zie bijlage 9).

Les 3: Kunst en architectuur

- Maak een Menora van gouden stroken. Geef de kinderen een gekleurd papier en leg stroken goud papier op tafel. Zet op tafel wat menora's die de kinderen meegenomen hebben van thuis of print een aantal afbeeldingen van verschillende menora's uit en leg die op tafel. De kinderen moeten nu de stroken steeds op de goede lengte afknippen.
- Knutsel een Thora boekrol. Voor de boekrol heb je twee grote kokers nodig. Deze worden vastgeplakt aan een stuk behang. Voor de goudenknoppen gebruik je lege Yakultflesjes of styroporballen. Deze worden beplakt met goud crêpepapier en aan beiden zijden in de lege koker geplakt. De kinderen kunnen Hebreeuwse letters op de rol (na)schrijven of tekenen.
- Mezoeza van klei. De kinderen maken van klei een mezoeza, versieren deze met kleine kraaltjes en schrijven er tekens in met een satéprikker. Daarna wordt de mezoeza geleverd.
- Bouwplaat van een synagoge: <https://www.coreyn.nl/Karton-modelbouw/Bijbelse-bouwplaten/Gebouwen/Synagoge/> (€1,45 per kind).

Inzichtdoelen (welke denkbubbelvragen koppel ik aan de opdracht)

De kinderen hebben inmiddels de nieuwe informatie actief verwerkt met de werkvorm bij de Denkbubbel Onthouden en Begrijpen (Waar gaat het over?). Nu maken de kinderen een transfer naar diepere verwerking door een werkvorm te koppelen aan 1-2 van de andere Denkbubbels.

Les 1: Kenmerken van het Jodendom

- Hoe herken je mensen die Joods zijn? (Onderzoeken)
- Wat heeft de Tweede Wereldoorlog voor invloed gehad op het Jodendom? (Verbanden leggen)

Les 2: Rituelen en gebruiken

- Wat zijn de verschillen en overeenkomsten tussen Pesach en Pasen? (Verbanden leggen)
- Welk feest lijkt jou leuk om te vieren en waarom? (persoonlijke relevantie)

Les 3: Kunst en architectuur

- Wat zijn de verschillen en overeenkomsten tussen een synagoge en een kerk? (Verbanden leggen)
- Wat vind je van een bepaald kunstwerk uit het Jodendom? (Persoonlijke relevantie)

Reflectie (toetsing van de doelen en reflectievorm na de les)
(Zie werkboekje met reflectiewerkvormen.)

Atelier Islam

Kennisdoelen/onderwerpen

Les 1: Kenmerken van de Islam

- Ik weet dat de Moslims in Allah geloven.
- Ik weet dat het heilige boek van de Moslims de Koran is en ken enkele verhalen hieruit, zoals het verhaal over het Offerfeest.
- Ik herken het symbool van de Islam (ster/maan).

Les 2: Rituelen en gebruiken

- Ik weet wat er gevierd wordt op bekende feestdagen uit de Islam, zoals het Suikerfeest en het Offerfeest.
- Ik ken de leefregels van de Islam: de 5 zuilen.
- Ik ken enkele rituelen en gebruiken uit de Islam, zoals besnijdenis, Ramadan, hijab/boerka, bidden naar het oosten, halal eten.

Les 3: Kunst en architectuur

- Ik weet hoe Islamitische kunst eruit kan zien en heb een paar voorbeelden bestudeerd. Bijvoorbeeld: mozaïeken, (nooit afbeeldingen van Allah), wiskundige patronen, Perzische tapijten.
- Ik weet dat de moskee het gebedshuis is en herken de kenmerken hiervan, uiterlijk en qua inrichting.

Inspiratie deel 1 (werkvorm om nieuwsgierigheid te prikkelen voorkennis te activeren)

Les 1: Kenmerken van de Islam

- Doe een see-think-wonder over de kijkplaat van de Islam (bijlage 4) of hang de afbeeldingen van de kijkplaat verspreid door de klas. Laat de kinderen aantekeningen maken over wat ze opvalt aan de afbeeldingen.
- Kijk de aflevering van Zapp Echt Gebeurd | (On)geloveluk - Valery (3) [\(https://leermiddelen.basisonderwijs.online/filmpje.html?schooltv=WO_VPRO_035678&titel=Zapp%20Echt%20Gebeurd%20|%20\(On\)geloveluk%20-%20Valery%20\(3\)](https://leermiddelen.basisonderwijs.online/filmpje.html?schooltv=WO_VPRO_035678&titel=Zapp%20Echt%20Gebeurd%20|%20(On)geloveluk%20-%20Valery%20(3)) (21 min). Lange tijd wist Valery (16) niet wat het doel van haar leven was. Totdat ze de islam leerde kennen. Ze vindt alles mooi aan dit geloof en daarom werd ze moslim. Haar moeder begrijpt niets van haar bekering met flinke ruzies tot gevolg.
- Lees het verhaal bij het Offerfeest voor: https://schooltv.nl/files/Letterlijke_tekst/2005/2005_t_WO_NTR_428650_offerfeest01.pdf. Achteraf vertellen de kinderen aan elkaar wat ze van het verhaal hebben onthouden.

- Wat betekent het symbool van de Islam? Nieuwe maan en vijfpuntige ster (5 zuilen).

Les 2: Rituelen en gebruiken

- Quiz over de Ramadan: <https://quizzes.yurls.net/nl/page/1036685>

- (Bron: www.internetwijzer-bao.nl)
Bekijk de afbeelding van een Hamsa. Stel daarbij de volgende vragen: Wat zie je? Ben je dit sieraad wel eens ergens tegengekomen? Weet iemand wat dit sieraad betekent? Vertel dat de vijf vingers van de hand verwijzen naar vijf regels binnen de islam. Ze worden ook vijf 'zuilen' van de islam genoemd. Probeer samen te bedenken welke regels het kunnen zijn.
Bespreek de vijf zuilen. Geef de kinderen bijlage 10 en laat hen in de vingers van de hand de vijf zuilen schrijven:
 1. **Iedere dag uitspreken van de geloofsbelijdenis** Elke dag spreken moslims de geloofsbelijdenis uit om aan te geven waar ze in geloven: 'Er is geen andere god dan Allah en Mohammed is zijn profeet.'
 2. **Vijfmaal per dag bidden.** Moslims bidden vijf keer per dag op vaste tijden. Ze doen dat vaak zittend op een kleed, met het gezicht in de richting van Mekka.
 3. **Liefdadigheid, zorg voor armen.** Zorg voor andere mensen is een heilige plicht, een opdracht van Allah.
 4. **Vasten, ramadan.** Tijdens de maand ramadan wordt er gevast: tussen zonsopgang en zonsondergang eten en drinken moslims niet in die maand.
 5. **Op bedevaart gaan naar Mekka.** Veel moslims gaan minstens één keer in hun leven op bedevaart naar Mekka, de geboorteplaats van de profeet. In deze plaats lopen ze zeven keer rondom de Ka'ba, het heiligdom in de Grote Moskee.
 - Het is niet altijd gemakkelijk om goed te doen voor andere mensen! Dat blijkt uit het verhaal 'Dove op ziekenbezoek', (Wereld zonder tranen, bijlage 11) Je kunt ook kiezen voor het verhaal 'De man die zijn kameel weggaf', (Wereld zonder tranen, bijlage 12) Lees dit verhaal eerst voor tot de vraag 'Kunt u ons helpen?'. Vraag of de kinderen een oplossing weten en lees het verhaal daarna verder. Wat vinden de kinderen van de oplossing van de derwisj?
 - Braindump! Vraag de leerlingen naar relevante voorkennis over feesten, rituelen en gebruiken. Laat alle leerlingen opschrijven wat ze weten, laat het in duo's overleggen of bespreken en bespreek uiteindelijk klassikaal.

Les 3: Kunst en architectuur

- Schrijf je naam in het Arabisch <https://nl28.ilovetranslation.com/f6ilowt8WaD=d/>
- Laat verschillende soorten tapijten zien en vraag welk tapijt een Perzisch tapijt is. Hoe herken je een Perzisch tapijt? (het is uniek, niet volledig symmetrisch, geen aangenaai franjes, onregelmatigheden en kleine gebreken op de rug, gemaakt van natuurlijke materialen, veel knopen, dun.)

- Laat de kinderen de virtuele tour door een moskee bekijken. Welke dingen vallen op? Noteer op je wisbordje. Ook als je vragen hebt kun je deze noteren.
https://www.360tr.com/bursa-yesil-camii-panorama-sanal-tur_930863cfe3_tr.html

Inspiratie deel 2 (werkvorm om nieuwe kennis aanbieden)
(tekst, film, verhaal, experiment, excursie)

Lespakketten:

- Samsam heeft naast een methode voor burgerschap, nu ook lesmateriaal over de vijf wereldgodsdiensten ontwikkeld. Het lesmateriaal bestaat uit werkboeken voor leerlingen, aangevuld met achtergrondinformatie en filmpjes van de website: https://www.samsam.net/voor-leerkrachten/werkboeken-godsdiensten?gclid=CjwKCAjwquWVBhBrEiwAt1KmwmvW7fetBlfGMq5izu-Tqo5aQMSFUmcTTkpOF1xBQNr8Sgg_QxrFkhoCHTUQAvD_BwE [mb/bb]
- Les over de islam: <https://leermiddelen.basisonderwijs.online/een-wereld-vol-verhalen-islam-kwintessens.html> [bb]
- Verschillende interactieve lessen over de Islam: <https://www.lessonup.com/nl/lessons/be/islam>
- Webpad over de Islam: <https://webpad-islam.yurls.net/nl/page/654805> [bb]
- Kruiswoord-clip over de islam: <https://kruiswoord-clip-islam.yurls.net/nl/page/741920> [mb/bb]

Filmpjes:

Les 1: Kenmerken van de Islam

- Hoe bidden Moslims? <https://schooltv.nl/video/hoe-bidden-moslims-het-gebed-is-voor-moslims-erg-belangrijk/> (0.51 min) [mb/bb]
- De hemelreis van Mohammed: <https://schooltv.nl/video/de-hemelreis-van-mohammed-een-belangrijk-verhaal-uit-de-islam/#q=de%20hemelreis%20van%20> [mb/bb]
- Mohammed, de profeet: <https://schooltv.nl/video/mohammed-de-profeet-het-grote-voorbeeld-voor-moslims-is-de-profeet-mohammed/#q=mohammed> [mb/bb]
- Koran en koranles: <https://schooltv.nl/video/koran-en-koranles-het-heilige-boek-van-de-moslims/#q=koran> [mb/bb]

Les 2: Rituelen en gebruiken

- Schooltv over de vijf zuilen: <https://schooltv.nl/video/de-vijf-zuilen-moslims-moeten-zich-aan-vijf-belangrijke-leefregels-houden/> (3.02 min) [bb]
- Het verhaal bij het Offerfeest: <https://schooltv.nl/video/het-verhaal-bij-het-offerfeest-een-belangrijk-verhaal-uit-de-islam/#q=het%20verhaal%20bij%20het%20offerfeest> [mb/bb]
- Hoe bidden moslims?: <https://schooltv.nl/video/hoe-bidden-moslims-het-gebed-is-voor-moslims-erg-belangrijk/#q=hoe%20bidden%20moslims> [mb/bb]
- De vijf zuilen: <https://schooltv.nl/video/de-vijf-zuilen-moslims-moeten-zich-aan-vijf-belangrijke-leefregels-houden/#q=de%20vijf%20zuilen> [mb/bb]
- Wat doen moslims tijdens de Ramadan?: <https://schooltv.nl/video/wat-doen-moslims-tijdens-de-ramadan-niet-eten-of-drinken-als-de-zon-schijnt/#q=ramadan> [mb/bb]
- Klokhuis over de Ramadan: https://leermiddelen.basisonderwijs.online/filmpje.html?schooltv=VPWON_1223589&itel=Het%20Klokhuis%20|%20Ramadan [mb/bb]

- Ramadan, de Islamitische vastenmaand: <https://schooltv.nl/video/ramadan-de-islamitische-vasstenmaand/#q=ramadan%20en%20suikerfeest>
- Clipphanger Offerfeest: <https://schooltv.nl/video/wat-is-het-offerfeest-een-schaap-voor-allah/#q=offerfeest> [bb]

Les 3: Kunst en architectuur

- Bidden in de moskee: <https://schooltv.nl/video/bidden-in-de-moskee-het-gebedshuis-van-de-islamieten/#q=bidden%20i%20de%20moskee> [mb]
- De oudste moskee van Nederland: <https://schooltv.nl/video/de-oudste-moskee-van-nederland-de-mobarak-moskee-in-den-haag/#q=de%20oudste%20moskee%20van%20nederland> [mb/bb]
- De moskee: <https://schooltv.nl/video/de-moskee-het-gebedshuis-van-moslams/#q=de%20moskee> [mb/bb]
- Moslams in de moskee: <https://schooltv.nl/video/moslams-in-de-moskee-moslams-komen-voor-de-eredienst-bij-elkaar-in-de-moskee/#q=moslams%20in%20de%20moskee> [mb/bb]

Teksten:

Les 1: Kenmerken van de Islam

- Tekst over de Islam: <https://www.docukit.nl/spreekbeurt/de-islam> [mb/bb] en <https://missiokids.nl/Islam/Islam.html> [mb/bb]
- Teksten van Samsam over de Islam: <https://www.samsam.net/godsdiensten/islam> [mb/bb]
- Het verhaal van de uittocht: https://schooltv.nl/files/Letterlijke_tekst/2004/2004_t_WO_NTR_428923_jodendom01.pdf [mb/bb]
- Verhaal 'De bedevaart van de schoenlapper': <https://missiokids.nl/Islam/Verhaal-Bedevaart.html> [mb/bb]
- Verhaal 'De ontmoeting': <https://missiokids.nl/Islam/Verhaal-Ontmoeting.html> [mb/bb]
- Verhaal 'De vlucht van Mohammed': <https://missiokids.nl/Islam/Verhaal-VluchtMohammed.html> [mb/bb]
- Wat is het symbool van de Islam?: https://willemwever.kro-ncrv.nl/vraag_antwoord/cultuur/wat-het-symbool-van-de-islam#:~:text=Het%20symbool%20bestaat%20uit%20een,vijf%20pijlers%20van%20de%20islam. [mb/bb]

Les 2: Rituelen en gebruiken

- Tekst over het Suikerfeest: <https://www.docukit.nl/spreekbeurt/het-suikerfeest> [mb/bb] en <https://missiokids.nl/Islam/Suikerfeest.html> [mb/bb]
- Tekst over het offerfeest: <https://missiokids.nl/Islam/Offerfeest.html> [mb/bb]
- Tekst over Islamitische kleding: https://www.standaard.be/cnt/dmf20160818_02429409 [mb/bb]
- Hoe bidden Moslams: https://schooltv.nl/files/Letterlijke_tekst/2004/2004_t_WO_NTR_428926_islam05.pdf [mb/bb]

Les 3: Kunst en architectuur

- Wat zie je in de moskee: <https://missiokids.nl/Islam/InDeMoskee.html> [mb/bb]
- Wat gebeurt er in de moskee: <https://missiokids.nl/Islam/InDeMoskee2.html> [mb/bb]
- Tekst over het Perzisch tapijt: https://www.wikiwand.com/nl/Perzisch_tapijt [bb]
- Islamitische kunst: <http://kunstuitleen.nu/islamitische-kunst-kalligrafie-en-mozaiek/> [bb]

Volgend hierop gebruik je de Denkbubbel onthouden/begrijpen (Waar gaat het over?). Hiermee verwerken de kinderen meteen op een actieve manier de nieuwe kennis die je ze hebt aangeboden.

Les 1: Kenmerken van de Islam

- Onderstreep de belangrijke woorden in een tekst en bespreek deze met klasgenoten.
- Maak een quiz over het onderwerp.
- Leg uit aan een klasgenoot waar het verhaal over gaat.

Les 2: Rituelen en gebruiken

- Maak een woordenlijst met de moeilijke/belangrijke begrippen en vergelijk deze met klasgenoten.
- Maak met een groepje van vier een placemat en schrijf alles op wat je weet van een onderwerp (ieder vult een kwart van het vel).
- Maak een collage waarin je laat zien wat je weet over het onderwerp.

Les 3: Kunst en architectuur

- Beantwoord en bedenk vragen bij de gelezen tekst.
- Maak een mindmap over de moskee.
- Maak een digitale tekening/poster/affiche over het onderwerp.

Vaardighedendoelen (zie het werkvormendocument)

Werkvorm:

Les 1: Kenmerken van de Islam

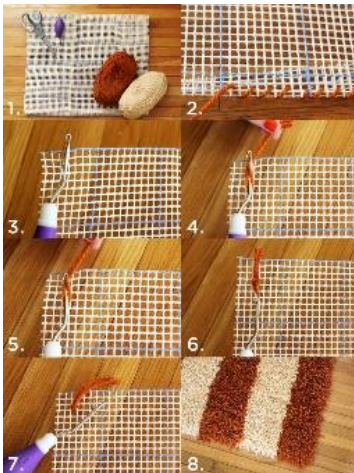
- Er is één God (Allah) en Mohammed is zijn profeet. Moslims geloven dat er maar een god is en dat de mensen zonder leiding van god niet in staat zijn om de betekenis en de bedoeling van het leven te begrijpen, daarom maakte god boodschappers (profeten). Informatie over profeten vind je hier: <https://islam-uitleg.nl/blog/wie-waren-de-profeten-en-boodschappers-van-allah/> Laat de kinderen een lapbook maken over Islamitische profeten.
- De Koran is de leidraad voor moslims. Laat de kinderen een verslag schrijven over wat hun leidraad is. Waardoor laten zij hun gedrag bepalen? Als dit te moeilijk is kun je ook vragen of de kinderen een handleiding/gebruiksaanwijzing willen schrijven bij zichzelf. Dan wordt het een leidraad voor iedereen die met hun omgaat. Maar ook een goede manier om jezelf te leren kennen. Waar krijg jij energie van en waarvan niet?
- Er zijn twee groepen binnen de islam: de soennieten en de sji'ieten. Laat de kinderen een dubbele bubble map maken over deze 2 groepen. Hierbij zal veel informatie gezocht moeten worden.
- Maak een mooi schilderij van het symbool van de Islam. Schilder met strakke lijnen!

Les 2: Rituelen en gebruiken

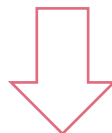
- Word expert! Laat kinderen een onderwerp kiezen wat bij de Islam hoort, zoals hijab/boerka, bidden richting het oosten, halal eten, de besnijdenis, ramadan, etc. Ze gaan op zoek naar allerlei informatie hierover via internet en boeken. Vervolgens krijgen ze een vragenvuur van klasgenoten op zich af. Ze zijn immers... Expert! (Bedenk vooraf met klas vragen, maar laat de vragen ook op het moment ontstaan.)
- Maak een presentatie over het Suikerfeest of het Offerfeest. De manier van presenteren mogen de kinderen zelf kiezen: powerpoint, lied, muurkrant, etc.
- Maak een poster van de 5 zuilen. Stel hoge eisen aan netheid, vormgeving en indeling.

Les 3: Kunst en architectuur

- Laat de kinderen een mozaïek maken van een wiskundig patroon.
 - Knutsel een moskee. (Voor ideeën: <https://nl.pinterest.com/monnanederstigt/moskee-maken/>)
 - Laat de kinderen zelf een tapijtje knopen. Tip: hou het klein, want het is veel werk! Nodig: vergrendeling haak canvas, klink haak, voorgesneden vergrendeling haak garen.
1. Vouw een rand een of twee keer om en zweep rond de rand totdat deze vastzit. Herhaal dit aan alle kanten om de randen van het tapijt te binden.
 2. Duw je haak door een vierkant. De haak zal eronder en door moeten.
 3. Wikkel het garen rond de basis van de haak en trek het garen rond het bovenste deel van de haak.
 4. Begin met het naar beneden trekken van de haak. De kleine arm sluit zich om de haak en wikkelt zich om het garen.
 5. Blijf door het gat naar beneden trekken.
 6. Blijf door het gat naar beneden trekken.
 7. Herhaal dit in elk vierkant totdat je een afgewerkt vloerkleed hebt!

(Bron: abeautifulmess.com)

Inzichtdoelen (welke denkbubbelvragen koppel ik aan de opdracht)

De kinderen hebben inmiddels de nieuwe informatie actief verwerkt met de werkvorm bij de Denkbubbel Onthouden en Begrijpen (Waar gaat het over?). Nu maken de kinderen een transfer naar diepere verwerking door een werkvorm te koppelen aan 1-2 van de andere Denkbubbels.

Les 1: Kenmerken van de Islam

- In de Koran staan verhalen over Abraham, Mozes, Maria en Jezus. Zijn deze verhalen hetzelfde als in de Bijbel? (Onderzoeken)
- Zou jij een profeet willen zijn? Waarom wel/niet? (Persoonlijke relevantie)
- Jezus staat bij zowel moslims als christenen in hoog aanzien, maar dan wel op verschillende manieren. Welke verschillen zijn dat? (Onderzoeken)

Les 2: Rituelen en gebruiken

- Zouden de regels van de vijf zuilen ook goed kunnen zijn voor mensen die niet geloven? Waarom wel of niet? Aan welke regel zou jij je willen houden? (Perspectief nemen en Persoonlijke relevantie)
- Welk vooroordeel had jij over moslims en nu niet meer? (Persoonlijke relevantie)

Les 3: Kunst en architectuur

- Wat mag er niet in een moskee te vinden zijn? (Onderzoeken)
- Wat is het verband tussen wiskundige patronen en de Islam? (Verbanden leggen)

Reflectie (toetsing van de doelen en reflectievorm na de les)
(Zie werkboekje met reflectiewerkvormen.)

Atelier Hindoeïsme

Kennisdoelen/onderwerpen

Les 1: Kenmerken van het Hindoeïsme

- Het Hindoeïsme kent veel verschillende goden. Ik weet dat alle goden in het Hindoeïsme ontstaan zijn uit de oppermachtige ziel Brahman. De belangrijkste 3 zijn Brahma, Vishnu en Shiva.
- Ik weet dat de heilige geschriften van de Hindoes de Veda's heten. Dit zijn 4 verzamelingen van gebeden, lofzangen en spreuken. Ik ken enkele verhalen hieruit, zoals het verhaal van Prahlada.
- Ik herken het symbool van het Hindoeïsme (kruis met stippen).

Les 2: Rituelen en gebruiken

- Ik weet wat er gevierd wordt op bekende feestdagen uit het Hindoeïsme, zoals Holi, Dussehra en Divali.
- Ik ken enkele rituelen en gebruiken uit het Hindoeïsme, zoals een Sadhoe, goeroes, heilige koe, de Ganges en de rode stip, zelf altaartjes maken, de heilige taal Sanskriet.

Les 3: Kunst en architectuur

- Ik weet hoe Hindoe kunst eruit kan zien en heb een paar voorbeelden bestudeerd. Bijvoorbeeld: kleurrijke afbeeldingen van de goden, beelden (zoals Ganesh) en tempelversieringen.
- Ik weet dat de Hindoetempel het gebedshuis is en herken de kenmerken hiervan, uiterlijk en qua inrichting.

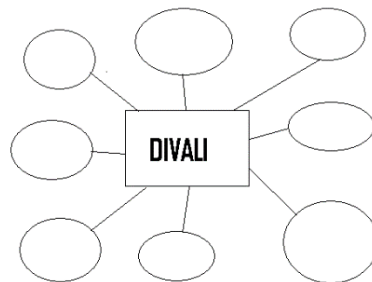
Inspiratie deel 1 (werkvorm om nieuwsgierigheid te prikkelen voorkennis te activeren)

Les 1: Kenmerken van het Hindoeïsme

- Doe een see-think-wonder over de kijkplaat van het Hindoeïsme (bijlage 5) of hang de afbeeldingen van de kijkplaat verspreid door de klas. Laat de kinderen aantekeningen maken over wat ze opvalt aan de afbeeldingen.
- Bekijk het volgende filmpje: <https://www.youtube.com/watch?v=NEhQkVZ4Drg&t=26s> en beantwoord de volgende vragen (waar of niet waar) met de werkvorm stijgen en dalen:
 - De hindoes geloven in één god die in de hemel leeft. (Niet waar, dalen)
 - De god van het hindoeïsme kan in veel gedaantes voorkomen. (Waar, stijgen)
 - De verschillende vormen (manifestaties) waarin god kan voorkomen worden 'Avatars' genoemd. (Waar, stijgen)
 - Iedere hindoe aanbidt de vorm van god waartoe hij zich het meest aangetrokken voelt. (Waar, stijgen)
 - Alle hindoes gebruiken dezelfde beelden om god weer te geven. (Niet waar, dalen)
 - Hindoes geloven in één god, zonder vorm of lichaam, deze god heet: Brahman. (Waar, stijgen)
- Sommige verhalen uit het Hindoeïsme zijn duizenden jaren uit het hoofd geleerd en doorverteld. De kinderen gaan nu ook iets doorvertellen. Eén iemand van het groepje leert een stukje van het verhaal uit zijn hoofd van <https://www.samsam.net/godsdiensden/hindoeisme> en fluistert het door aan de volgende. En zo verder. De laatste in het groepje vertelt het verhaal hardop. Vergelijk het verhaal dat de eerste persoon heeft gelezen en het verhaal zoals de laatste persoon het heeft verteld. Is er veel veranderd? Denken jullie dat er vaak iets veranderd aan verhalen die worden doorverteld in plaats opgeschreven? Hoe zou dat komen?

Les 2: Rituelen en gebruiken

- Veel hindoes zijn vegetariër. Zij eten geen vlees omdat zij daarvoor dieren moeten doden, en dat mag niet, want dieren hebben ook een ziel. Niet-hindoes zijn ook wel vegetariër. Zij eten vaak geen vlees omdat zij het zelig vinden om dieren dood te maken. Maak af op je wisbordje en loop daarna rond om jullie antwoorden te bespreken: Ik vind het goed / niet nodig om vegetariër te zijn, omdat ... Als een geloof zegt dat je iets niet mag eten, moet je dat niet doen / zelf weten, omdat ...
- Wat weet jij al over Divali? Vul de woordspin in.

- Lees de geschiedenis van de Divali in bijlage 13. En beantwoord de volgende vragen:
 - Divali is een lichtjesfeest. Waarom wordt het zo genoemd?
 - Waarom werd Rama na zijn dood vereerd als een god?
 - In de geschiedenis van Divali staat: 'Ieder mens was in zijn ogen immers evenveel waard.'. Ben jij het daarmee eens. Leg duidelijk uit waarom. (Je mag meerdere meningen opschrijven. Leg ze wel allemaal duidelijk uit.)
 - Toen Rama na 14 jaar terugkeerde uit het oerwoud, was de bevolking zo blij dat ze feest vierden. Waarom waren ze zo blij denk je? Leg dat duidelijk uit.

(Bron: Wikimedia)

- See-Think-Wonder. (Hindoes wassen zich in het water van de heilige rivier Ganges.)
- Hoe ziet Sanskriet eruit? Zoek het op via internet en zoek een mooi teken op om na te tekenen.
- Het is voor een Hindoe belangrijk om de leer van de Veda's goed toe te passen. Het Hindoeïsme heeft 10 belangrijke leefregels waarmee je dat zo goed mogelijk doet.
 1. Maak niets dood of kapot.
 2. Lieg niet.
 3. Steel niet.
 4. Wees niet jaloers.
 5. Wees niet hebberig.
 6. Verzorg jezelf goed.
 7. Wees tevreden.
 8. Wees vriendelijk en geduldig.
 9. Leer goed.
 10. Probeer je geest aan Brahman te geven.

Welke van de regels uit de Veda's vind jij het meest belangrijk? En welke het minst belangrijk? Nummer ze van 1 (meest belangrijk) naar 10 (minst belangrijk). Bespreek vervolgens in je groepje: Welke leefregels staat bij ieder van jullie op 1? En welke op 10? Waarom?

Les 3: Kunst en architectuur

(Bron: Samsam)

- Drie-eenheid: Brahma (de schepper), Vishnu (de beschermer) en Shiva (de verwoester) zijn de belangrijkste goden in het hindoeïsme. Zonder de een, kan de ander niet bestaan en daarom worden ze wel de Trimurti of hindoe-drie-eenheid genoemd. Een hindoe kan één god, meerdere goden of geen enkele god aanbidden. Sommige worden overal aanbeden, anderen alleen in bepaalde gebieden. Laat de kinderen goed kijken naar de plaat en kenmerken opschrijven die bij hun titel passen.

(Bron: Samsam)

Naast Shiva, Vishnu en Brahma zijn er nog honderden andere goden en godinnen. De belangrijkste goden zijn Rama en Krishna. Zij zijn populair omdat ze qua uiterlijk menselijker zijn dan andere goden. Veel hindoes vinden dat Rama en Krishna dichterbij de mensen staan dan de 'hoge' goden. Laat de kinderen naar bovenstaande plaat kijken en uitzoeken wie welke God is. Geef de kinderen de volgende 4 stukjes tekst. In volgorde van links naar rechts zijn het:

- Ganesh

Ganesh, de god met het olifantenhoofd, neemt hindernissen weg en is de beschermheilige van reizigers. Hindoes bidden tot Ganesh voor ze aan iets nieuws beginnen, zoals een nieuwe baan of verhuizen. Ganesh is de zoon van Shiva en Parvati. Zijn rijdier is een spitsmuis.

- Hanuman

De apengod Hanuman is de generaal in het apenleger. Hij is de zoon van de windgod en hij beschikt over grote kracht, energie en wijsheid. In het gedicht de Ramayana, helpt Hanuman zijn grote vriend koning Rama bij het bevrijden van zijn vrouw Sita, die gevangen zit bij de demonenkoning Ravana.

- Rama

Rama is de held van het gedicht de Ramayana. Dat gedicht vertelt het verhaal van zijn overwinning op de boosaardige koning Ravana. Rama wordt aanbeden als dapper, knap, trouw en vriendelijk. Hij is de grote held, een goede echtgenoot en een rechtvaardige koning. De apengod Hanuman is zijn grote vriend en hulp tijdens het gevecht tegen de demonenkoning Ravana.

○ Krishna

Krishna is de populairste hindoe god. Als baby heeft hij een ondeugend karakter. Hij kan ook wonderen verrichten. En hij is de held van vreselijk veel avonturen. Vaak wordt Krishna afgebeeld met een donkerblauwe huid en speelt hij op zijn fluit omringd door koeien.

- Bekijk met kinderen online een Hindoetempel (buiten- en binnenkant) of laat ze zelf kijken. Noteer wat je ziet en bespreek deze in een groepje.

Inspiratie deel 2 (werkvorm om nieuwe kennis aanbieden)
(tekst, film, verhaal, experiment, excursie)

Lespakketten:

- Samsam heeft naast een methode voor burgerschap, nu ook lesmateriaal over de vijf wereldgodsdiensten ontwikkeld. Het lesmateriaal bestaat uit werkboeken voor leerlingen, aangevuld met achtergrondinformatie en filmpjes van de website: https://www.samsam.net/voor-leerkrachten/werkboeken-godsdiensten?qclid=CjwKCAjwquWVBhBrEiwAt1KmwmvW7fetBlfGMq5izu-Tqo5aQMSFUmcTTkpOF1xBQNr8Sgg_QxrFxoCHTUQAvD_BwE [mb/bb]
- Les over karma en reïncarnatie: <https://leermiddelen.basisonderwijs.online/een-wereld-vol-verhalen-hindoeïesme-kwintessens.html> [bb]
- Les over Divali: <https://www.shon.nl/lessen/groep-5-6/divali> [mb]
- Webpad over het Hindoeïsme: <https://webpad-hindoeïsme.yurls.net/nl/page/654809> [bb]
- Verhalen bij het Hindoeïsme: <https://www.beleven.org/verhalen/lijsten/religie.php?godsdienst=Hindoeïsme>
- Kruiswoord-clip: <https://kruiswoord-clip-hindoeïsme.yurls.net/nl/page/742796> [mb/bb]

Filmpjes:

Les 1: Kenmerken van het Hindoeïsme

- Heilige huisjes over de Hindoetempel: https://www.npostart.nl/heilige-huisjes/22-04-2010/TELEA_1055746 (14.48 min) [bb]
- Schooltv over Veda's: <https://schooltv.nl/video/vedas-de-heilige-boeken-van-de-hindoes/> (0.50 min) [mb/bb]
- Schooltv over het verhaal van Prahlada: <https://schooltv.nl/video/het-verhaal-van-prahlaad-een-belangrijk-verhaal-uit-het-hindoeïsme/> (1.16 min) [mb/bb]
- Klokhuis: <https://schooltv.nl/video/het-klokhuis-hindoeïsme/#q=hindoeïsme> [mb/bb]
- Het verhaal van Prahlada: <https://schooltv.nl/video/het-verhaal-van-prahlaad-een-belangrijk-verhaal-uit-het-hindoeïsme/#q=prahlaad> [mb/bb]
- God en Goden in het Hindoeïsme: <https://schooltv.nl/video/god-en-goden-in-het-hindoeïsme-de-belangrijkste-goden-die-iets-vertellen-over-de-ene-god/#q=god%20en%20goden%20hindoeïsme> [mb/bb]
- Veda's: <https://schooltv.nl/video/vedas-de-heilige-boeken-van-de-hindoes/#q=veda's> [mb/bb]
- Krishna: <https://schooltv.nl/video/krishna-god-van-de-liefde-en-kracht/#q=krishna> [mb/bb]

Les 2: Rituelen en gebruiken

- Het verhaal bij Divali: <https://schooltv.nl/video/het-verhaal-bij-divali-een-belangrijk-verhaal-uit-het-hindoeïsme/#q=divali> [mb/bb]

- Het verhaal bij Holi: <https://schooltv.nl/video/het-verhaal-bij-holi-een-belangrijk-verhaal-uit-het-hindoeïsme/#q=holi> [mb/bb]
- Huisaltaar: <https://schooltv.nl/video/huisaltaar-hindoes-bidden-thuis-bij-een-huisaltaar/#q=huisaltaar> [mb/bb]
- HBB over Lichtfeesten (Divali): <https://schooltv.nl/video/huisje-boompje-beestje-lichtfeesten/#q=lichtfeesten> [mb]
- Holi: <https://schooltv.nl/video/holi-vrolijk-voorjaarsfeest-van-de-hindoes/#q=holi> [mb/bb]

Les 3: Kunst en architectuur

- Hindoes in de tempel: <https://schooltv.nl/video/hindoes-in-de-tempel-hindoes-komen-voor-de-eredienst-bij-elkaar-in-hun-tempel/#q=hindoes%20in%20de%20tempel> [mb/bb]
- De Hindoetempel: <https://schooltv.nl/video/de-hindoetempel-het-gebedshuis-van-hindoes/#q=de%20hindoetempel> [mb/bb]

Teksten:

Les 1: Kenmerken van het Hindoeïsme

- Teksten van Samsam over het Hindoeïsme: <https://www.samsam.net/godsdiensten/hindoeïsme> [mb/bb]
- Korte tekst over Veda's: https://schooltv.nl/files/Letterlijke_tekst/2004/2004_t_WO_NTR_428932_hindoeïsme05.pdf [mb/bb]
- Tekst van het verhaal van Prahlada: https://schooltv.nl/files/Letterlijke_tekst/2004/2004_t_WO_NTR_428936_hindoeïsme01.pdf [mb/bb]
- Het verhaal van Ganesha: <https://missiokids.nl/Hindoeïsme/Verhaal-Ganesha.html> [mb/bb]
- Wat is hindoeïsme: <https://www.missiokids.nl/Hindoeïsme/Hindoeïsme.html> [mb/bb]
- Hindoeïsme: <http://www.indianet.nl/ks-hindoens.html> [mb/bb]

Les 2: Rituelen en gebruiken

- Holi: <https://www.missiokids.nl/Hindoeïsme/Holi.html> [mb/bb]
- Divali: <https://www.missiokids.nl/Hindoeïsme/Divali.html> [mb/bb]
- Bijlage 14: De geschiedenis van Divali

Les 3: Kunst en architectuur

- De hindoeïstische tempel: <https://www.missiokids.nl/Hindoeïsme/Tempel.html> [mb/bb]
- Het bezoeken van een Hindoe tempel: <https://sanatandharm.net/2020/01/30/het-bezoeken-van-een-hindoe-tempel-mandir/> [mb/bb]

Volgend hierop gebruik je de Denkbubbel onthouden/begrijpen (Waar gaat het over?). Hiermee verwerken de kinderen meteen op een actieve manier de nieuwe kennis die je ze hebt aangeboden.

Les 1: Kenmerken van het Hindoeïsme

- Maak een woordenlijst met de moeilijke/belangrijke begrippen en vergelijk deze met klasgenoten.

- Geef leerlingen allemaal een zin van een verhaallijn uit de les en laat ze deze in de juiste volgorde neerleggen in de klas.
- Maak een tekening bij het verhaal.

Les 2: Rituelen en gebruiken

- Demonstreer aan de hand van zelfgemaakte foto's wat je hebt geleerd over het onderwerp.
- Maak een dans met bewegingen die passen bij het onderwerp.
- Laat met poppen/figuurtjes zien wat je weet over het onderwerp.

Les 3: Kunst en architectuur

- Teken het boven/zijaanzicht van een Hindoestaanse tempel.
- Maak een nieuwsitem over het onderwerp en presenteer of film dit.
- Beantwoord en bedenk vragen bij de gelezen tekst.

Vaardighedendoelen (zie het werkvormendocument)

Werkvorm:

Les 1: Kenmerken van het Hindoeïsme

- Alle grote en kleine goden van het hindoeïsme zijn er wel een paar duizend. De grotere namen zijn bij alle hindoes bekend, sommige goden kunnen ook alleen in een klein dorpje voorkomen. Toch komen alle goden uit één gedachte, één ziel die overal en in alles terug te vinden is: Brahman. Ook mensen kunnen een stuk van die ziel in zich hebben. Sommigen zijn geboren uit goden, of halfgod geworden. Veel leiders van India zijn 'normale' mensen geweest. Toch namen zij alle beslissingen voor het land in de gedachte van het hindoeïsme. Geef van de volgende goden aan op welke manier je ze kunt herkennen, kleuren en voorwerpen:
 - 1. Brahma:
 - 2. Sarasvati:
 - 3. Shiva:
 - 4. Parvati:
 - 5. Vishnu:
 - 6. Lakshmi:
- Maak een presentatie over het Hindoeïsme. Ga in je groepje op zoek naar informatie rond bijlage 14. Zoek in de aanwezige boeken en op het internet. Vul met je groep Het infoblad op bijlage 14 in. Maak met je groep een poster op een A3-blad over het Hindoeïsme. Noteer hier de belangrijkste zaken van het infoblad op. Je kan bv. werken met een woordspin, leuke afbeeldingen, kleurtjes... Zorg ervoor dat je poster netjes en overzichtelijk is. Bereid je presentatie in je groep voor. Zorg ervoor dat je je tekst kent. Daarna presenteren jullie deze godsdienst voor de klas.
- Maak een woordenboekje met de woorden uit de volgende tekst:
Acht op de tien Indiërs is hindoe en gelooft in een goddelijke kracht die overal in is, ook in de ziel. De god maakt zich bekend in vele avatars. Er zijn verschillende tempels, waar gelovigen kunnen bidden. Hindoes geloven in reïncarnatie en hebben respect voor alles wat leeft. Karma is een belangrijk doel. Wie goed leeft, krijgt een goed volgend leven.
- De Veda's uit India. Ze horen bij het Hindoeïsme. Veda's zijn geschriften, meestal gedichten, die in het Sanskriet zijn opgeschreven. Het Sanskriet is de oudste taal van de wereld. Veda betekent 'kennis'. Hoe oud deze geschriften zijn, is niet helemaal duidelijk. Ze zijn in ieder geval meer dan duizend jaar voor Christus opgeschreven.

Dus al meer dan drieduizend jaar oud! De gedichten gaan over God(en), geestelijk leven, het heelal, de natuur en de juiste levenswijze. Zij vormen de basis voor het hindoeïsme, het oorspronkelijke geloof van India. Schrijf zelf een gedicht over één van deze onderwerpen.

Les 2: Rituelen en gebruiken

- Gujiya wordt vaak gegeten op het hindoeïstische feest Divali. Hier kun je lezen hoe je het klaar moet maken. Laat de kinderen dit gerecht maken:
<https://www.missiokids.nl/Hindoeïsme/Recept-Gujiya.html>
- Maak een henna handafdruk: <https://www.activityvillage.co.uk/henna-hand-print>
- Schrijf een verslag waarin je de volgende vragen beantwoord:
 - Wat is het kastenstelsel?
 - Wat heeft het kastenstelsel met het Hindoeïsme te maken?
 - Wat is reïncarnatie?
 - Welke rol speelt reïncarnatie in het kastenstelsel?
- Bekijk het filmpje over de heilige koe:
<https://www.youtube.com/watch?v=l4An0at5y28&t=36s> De kinderen gaan nu nadenken over welk dier belangrijk is in hun leven. Bijvoorbeeld een hond, omdat als ik verdrietig ben, lekker met hem kan spelen. Bespreek dit met de kinderen, laat ze het vertellen welk dier en waarom. Laat hierbij kinderen in hun waarde en als ze het niet willen vertellen, respecteer dit. Laat de kinderen elkaar ook respecteren, dus er wordt niet geoordeeld of uitgelachen. Hierna gaan de kinderen dit dier tekenen of schilderen. Het dier komt in de omgeving van het kind te staan (het waarom), dat kan zijn in huis, in een kamer, bij de voetbalvereniging enzovoort. Bijvoorbeeld de hond in de tuin, omdat hij daar graag met hem speelt. Als de kinderen klaar zijn, bekijk je het werk met de klas. Geef het een mooi plekje in de klas.
- Vul je woordenboekje uit les 1 aan met de woorden uit de volgende tekst:
- Eén van de belangrijkste feesten van het hindoeïsme is het Holifeest. Hiermee vieren de hindoes dat het goede het kwade overwint. Het feest valt in februari of maart, als volgens de hindoekalender het nieuwe jaar begint. Dit valt samen met het begin van de lente. Hindoes gooien dan gekleurd poeder naar elkaar. Hiermee wensen ze elkaar symbolisch nieuw leven toe.
- Veel hindoes hebben thuis een speciale plek waar de familie hun goden kunnen aanbidden. Dit kan een speciaal plekje zijn, of een aparte kamer. Armere mensen hebben soms een plankje aan de muur met daarop een foto of een beeldje van een favoriete god of godin. Maak je eigen je eigen huisaltaartje in de klas. Voor inspiratie:
<https://www.liefleven.com/blogs/blog/de-kracht-van-een-heilige-plek-in-huis/> of
<https://holistik.nl/huisaltaar/>

Les 3: Kunst en architectuur

- Een hindoeïetempel is niet altijd hetzelfde. Verschillende tempels kunnen er ook verschillend uitzien. Toch zijn er een paar dingen die je in elke tempel kunt vinden. Teken je eigen tempel. Teken in ieder geval:
 - Een gebouw met meerdere lagen.
 - Een beeld van een god.
 - Een altaar.
 - Een bel.
 - Offers, zoals wierook of fruit.
- Voorafgaand aan ieder tempelfeest wordt een tempel mooi versierd om de goden te kunnen ontvangen. Maak met de kinderen verschillende tempelversieringen.
- Teken een eigen God na en bedenk waar hij voor staat.

Inzichtdoelen (welke denkbubbelvragen koppel ik aan de opdracht)

De kinderen hebben inmiddels de nieuwe informatie actief verwerkt met de werkvorm bij de Denkbubbel Onthouden en Begrijpen (Waar gaat het over?). Nu maken de kinderen een transfer naar diepere verwerking door een werkvorm te koppelen aan 1-2 van de andere Denkbubbels.

Les 1: Kenmerken van het Hindoeïsme

- Welke God uit het Hindoeïsme vind jij interessant en waarom? (Persoonlijke relevantie)
- Wat betekent het symbool voor het Hindoeïsme? (Onderzoeken)

Les 2: Rituelen en gebruiken

- Waarom dragen vrouwen een rode stip op hun voorhoofd? (Onderzoeken)
- Hindoes wassen zich in de heilige rivier de Ganges, óók als het water vervuild is. Leg uit waarom. (Verbanden leggen)

Les 3: Kunst en architectuur

- Wat vind jij mooi aan een Hindoestaanse tempel? (Persoonlijke relevantie)
- Waarom is het voor de Hindoes belangrijk om de Goden mooi af te beelden? (Verbanden leggen)

Reflectie (toetsing van de doelen en reflectievorm na de les)
(Zie werkboekje met reflectiewerkvormen.)

Atelier Boeddhisme

Kennisdoelen/onderwerpen

Les 1: Kenmerken van het Boeddhisme

- Ik weet dat het Boeddhisme een levensleer is en geen godsdienst. Boeddha was oorspronkelijk een prins en na veel omzwervingen noemde hij zichzelf Boeddha.
- Ik weet dat de Dalai Lama de belangrijkste leider van het Boeddhisme is.
- Ik weet wat reïncarnatie is.
- Ik weet dat voor Boeddhisten zelfinzicht belangrijk is om tot verlichting te komen.
- Ik weet dat het Boeddhisme een heleboel geschriften heeft waarin de leefregels en ideeën van Boeddha zijn beschreven. Boeddha's leer werd eeuwenlang mondeling doorgegeven, met name door gezang.
- Ik ken enkele Boeddhistische verhalen, zoals het verhaal over de haas en de maan.
- Ik herken het symbool van het Boeddhisme (stuurwiel).

Les 2: Rituelen en gebruiken

- Ik weet wat er gevierd wordt op bekende feestdagen uit het Boeddhisme, zoals Loi Kratong (feest van het licht), De heilige tand, Regentijd en Wesak.
- Ik ken enkele rituelen en gebruiken uit het Boeddhisme, zoals meditatie, bidden bij Stoepa's of zelfgemaakte altaren, de vier waarheden, het achtvoudige pad en de Sangha, gebedsvlaggen.

Les 3: Kunst en architectuur

- Ik weet hoe Boeddhistische kunst eruit kan zien en heb een paar voorbeelden bestudeerd. Bijvoorbeeld: Boeddhabeelden, versiering van tempels, de Boeddha's van Bamiyan.
- Ik weet dat de Boeddhistische tempel het gebedshuis is en herken de kenmerken hiervan, uiterlijk en qua inrichting.

Inspiratie deel 1 (werkvorm om nieuwsgierigheid te prikkelen voorkennis te activeren)

Les 1: Kenmerken van het Boeddhisme

- Doe een see-think-wonder over de kijkplaat van het Boeddhisme (bijlage 6) of hang de afbeeldingen van de kijkplaat verspreid door de klas. Laat de kinderen aantekeningen maken over wat ze opvalt aan de afbeeldingen.
- Quiz over het Boeddhisme, wat weten de kinderen al?
<https://quizzen.yurls.net/nl/page/1071910>
- Op internet zijn veel vertalingen te vinden van boeddhistische teksten. Zoek er eens een op en vertel wat je er van vindt. Hier vind je inspirerende citaten:
<https://nl.pinterest.com/mariabroers/boedha/>
- Hieronder zie je vier uitspraken van de huidige Dalai Lama. Begrijp je de uitspraken? Bespreek de uitspraken met je klasgenoot.
 - 'Er is geen weg naar geluk, geluk is de weg.'
 - 'Waar het verstand ophoudt, begint de woede. Daarom is woede een teken van zwakte.'
 - 'Mijn geloof is simpel. Mijn geloof is goedheid.'
 - 'Je geeft niets aan de armen, je deelt iets met hen.'

Les 2: Rituelen en gebruiken

- Het achtvoudige pad bestaat niet uit regels of wetten. Je zult niet meteen in de gevangenis worden gezet als je ze niet heel streng volgt. Het zijn tips waardoor je je

leven beter zou kunnen maken. Kies twee van de acht juiste wegen en beschrijf hoe jij daar iets goeds mee kan doen. (Bijlage 15.)

- Loi Kratong is een lichtjesfeest. Met welk Christelijk en Hindoestaans feest kun je dit vergelijken? (Kerst en Divali) Maak een Dubble Bubble Map met één van deze twee feesten in vergelijking met Loi Kratong.
- Ga mediteren met de klas. <https://www.gevoeligsterk.nl/mediteren-met-kinderen/#:~:text=Mediteren%20helpt%20je%20kind%20ontspannen,ander%20wereld%20te%20mogen%20zijn.>

Les 3: Kunst en architectuur

- Waarom is Boeddha zo dik? Laat kinderen hierover hun ideeën uitwisselen dmv Denken-Delen-Uitwisselen. Uitleg: <https://www.youtube.com/watch?v=yyn-a5AvHIY&t=38s>
- Hang de volgende 10 indrukwekkende Boeddhistische tempels op in de klas en laat de kinderen de verschillen en overeenkomsten opschrijven. Daarnaast kunnen ze zich verwonderen! <https://blog.musement.com/nl/10-indrukwekkende-boeddhistische-tempels/>
- Teken Boeddha na met volgende stappen: <https://dragoart.com/tut/how-to-draw-buddha-easy-21330>

Inspiratie deel 2 (werkvorm om nieuwe kennis aanbieden)
(tekst, film, verhaal, experiment, excursie)

Lespakketten:

- Samsam heeft naast een methode voor burgerschap, nu ook lesmateriaal over de vijf wereldgodsdiensten ontwikkeld. Het lesmateriaal bestaat uit werkboeken voor leerlingen, aangevuld met achtergrondinformatie en filmpjes van de website: https://www.samsam.net/voor-leerkrachten/werkboeken-godsdiensten?gclid=CjwKCAjwquWVBhBrEiwAt1KmwmvW7fetBlfGMq5izu-Tqo5aQMSFUmcTTkpOF1xBQNr8Sgg_QxrFxoCHTUQAvD_BwE [mb/bb]
- Webpad over het Boeddhisme: <https://webpad-boeddhisme.yurls.net/nl/page/659490> [bb]

Filmpjes:

Les 1: Kenmerken van het Boeddhisme

- Wie was Boeddha? Clipphanger: <https://www.youtube.com/watch?v=74RuOrvwwC4> [bb]
- Dit geloof ik: <https://schooltv.nl/video/dit-geloof-ik-dawoe-is-boeddhist/#q=dalai%20lama> [mb/bb]
- Het Boeddhisme is via India in China terecht gekomen. Welke invloed heeft het Boeddhisme op het alledaagse leven van de Chinezen? <https://schooltv.nl/video/boeddha-in-het-rijk-van-het-midden/#q=boeddha> [bb]
- Chinezen geloven in alles wat kan helpen om geluk te vinden. Het Taoïsme, Confucianisme en Boeddhisme zijn levenswijzen die hen daarin een handje helpen. <https://schooltv.nl/video/religie-in-china-zijn-chinezen-gelovig/#q=religie%20in%20china> [bb]
- Een Boeddha in huis: <https://schooltv.nl/video/eenvandaag-in-de-klas-een-boeddha-in-huis/#q=boeddhisme> [bb]

- Kinderen van Boeddha (Vlaams): <https://www.youtube.com/watch?v=eZ8h1kRd3yA> [bb]
- Kijk de film 'Little Buddha'. Trailer: <https://www.imdb.com/title/tt0107426/>

Les 2: Rituelen en gebruiken

- Ceremonies die in het teken staan van geesten en karma zijn erg belangrijk in China. <https://schooltv.nl/video/chinese-ceremonies-geesten-en-karma/#q=boeddha> [bb]
- Chinees Nieuwjaar: hoe zit dat nou? | NOS op 3 : <https://www.youtube.com/watch?v=IN2Q8Z6JsDA> [mb/bb]
- De vier edele waarheden en het achtvoudige pad : <https://www.youtube.com/watch?v=dDfDBI1G5SU> [bb]
- Thailand Loy Krathong Lantern Festival Story And How People Celebrate It: <https://www.youtube.com/watch?v=Eau-IS8gAgo&t=6s> [bb]

Les 3: Kunst en architectuur

- Bezoek aan een boeddhistische tempel in Thailand: <https://www.youtube.com/watch?v=EMFpJSLJvwl> [mb/bb]
- Houten Boeddhabeelden gemaakt: <https://www.youtube.com/watch?v=ojg8F6A0ljY&t=265s> [bb]
- Boeddha is een bekend symbool, je kent 'm vast wel: die monnik met een dikke buik. Maar waar staat hij en zijn vele beeldvormingen voor? <https://www.youtube.com/watch?v=M-N4Wm-y18U&t=250s> [mb/bb]
- Bamiyan: Ten years on: <https://www.youtube.com/watch?v=nENvd7Zj1Qs> [bb]

Teksten:

Les 1: Kenmerken van het Boeddhisme

- Teksten van Samsam over het Boeddhisme: <https://www.samsam.net/godsdiensden/boeddhisme> [mb/bb]
- Het verhaal van Siddhartha: <https://missiokids.nl/Vietnam/Vietnam-Verhaal-PrinsSiddhartha1.html> [mb/bb]
- Boeddhisme: <https://www.missiookids.nl/Boeddhisme/Boeddhisme01.html> [mb/bb] en <https://www.geloofik.nl/Boeddhisme/index.htm> [mb/bb] en https://www.youtube.com/watch?v=0irUbH_eYIE&t=3s [bb]
- Boeddha: https://schooltv.nl/files/Letterlijke_tekst/2007/2007_t_WO_NTR_427899_boeddha01.pdf [mb/bb]
- Religie in China: https://schooltv.nl/files/Letterlijke_tekst/2007/2007_t_WO_NTR_427875_religiechina01.pdf [bb]
- Artikel Boeddha in de polder: https://www.internetwijzer-bao.nl/document/boeddha_in_de_polder [bb]
- Geboorte van Boeddha: https://www.beleven.org/feest/geboorte_van_boeddha [mb/bb]
- Geschiedenis van het Boeddhisme: <https://www.geloofik.nl/Boeddhisme/index.htm> [mb/bb]

Les 2: Rituelen en gebruiken

- Loi Krathong: <https://www.missiookids.nl/Boeddhisme/LoiKrathong.html> [mb/bb]
- Wesak: <https://www.beleven.org/feest/wesak> [mb/bb] en <https://vriendenvanboeddhisme.nl/artikel/wesak/> [mb/bb]
- Rituelen van het Boeddhisme: <https://webwoordenboek.nl/artikel/wat-zijn-de-rituelen-van-het-boeddhisme> [mb/bb]

- Feesten van het Boeddhisme: <https://www.samsam.net/godsdiensten/boeddhisme/feesten> [mb/bb]
- De leer van Boeddha: <https://www.samsam.net/godsdiensten/boeddhisme/leer> [mb/bb]

Les 3: Kunst en architectuur

- In een Boeddhistische tempel: <https://www.missiokids.nl/Boeddhisme/Tempel.html> [mb/bb]
- Boeddhabeeld van Bamiyan herbouwd: <https://www.dewereldwonderen.nl/boeddhabeeld-bamiyan-herbouwd/#:~:text=De%20Boeddhabeelden%20van%20Bamiyan%20waren,52%20en%2038%20meter%20hoog> [bb]
- Futuristische Boeddhistische tempel: https://www.columbusmagazine.nl/azie_en_midden-oosten/thailand/noordoost-thailand/foto/1120926/futuristische-boeddhistische-tempel [mb/bb]
- Gebedshuis: <https://www.samsam.net/godsdiensten/boeddhisme/gebedshuis> [mb/bb] en <https://webwoordenboek.nl/artikel/wat-is-het-gebedshuis-van-het-boeddhisme> [mb/bb]

Volgend hierop gebruik je de Denkbubbel onthouden/begrijpen (Waar gaat het over?). Hiermee verwerken de kinderen meteen op een actieve manier de nieuwe kennis die je ze hebt aangeboden.

Les 1: Kenmerken van het Boeddhisme

- Domino. Maak domino kaarten over kenmerken van het Boeddhisme met twee helften die gekoppeld moeten worden aan andere domino kaarten. Links op een domino kaart staat een symbool en rechts een betekenis van een ander symbool.
- Tekenen wat je hoort. Luister naar een verhaal en laat de leerlingen tekenen wat ze horen.
- Verzamel vragen. Leerlingen schrijven vragen op over de kennis die ze zojuist hebben geleerd en stellen deze vragen aan leerlingen al lopend over het plein.

Les 2: Rituelen en gebruiken

- Zweeds renspel. Bedenk vragen en antwoorden over het onderwerp van jouw les. Maak tweetallen. Deze vragen hangen verspreid over het schoolplein. De leerlingen gaan op zoek naar deze vragen en op de centrale plek vullen ze op hun eigen antwoordblad het antwoord in. Bij de vragen staan dan ook altijd nummers, zodat op het antwoordblad bij het juiste nummer het juiste antwoord kan worden gegeven. Je kan gebruik maken van meerkeuze vragen, maar je kunt ook open vragen stellen.
- Mening of feit. De leerlingen schrijven meningen en feiten op over een bepaald onderwerp. Deze verdeelt je vervolgens over de klas, zodat iedereen 4 kaartjes in zijn handen heeft. De meningen moeten in de bak links in de klas komen te liggen en de feiten rechts.
- Maak een mindmap over de verschillende rituelen en gebruiken binnen het Boeddhisme.

Les 3: Kunst en architectuur

- Wiebel en wissel uit. Alle leerlingen verspreiden zich onafhankelijk van elkaar in het speellokaal of plein. Als de leerkracht 'Sta stil!' roept, dan stopt iedereen. Elke leerling

vormt een duo met degene die het dichtstbij staat. De leerkracht stelt een vraag of geeft een opdracht. De duo's wisselen hun antwoorden uit.

- Quiz. Laat de leerlingen zelf vragen bedenken over het onderwerp van de les. Verzamel deze vragen in een pot en houd een quiz. Je kunt de vragen ook invullen in een online quiz, zoals een Kahoot.
- Teken het boven/zijaanzicht van een Boeddhistische tempel.

Vaardigheidendoelen (zie het werkvormendocument)

Werkvorm:

Les 1: Kenmerken van het Boeddhisme

- Koppel het Boeddhisme aan actuele gebeurtenissen. Gebruik één van de voorbeelden: <https://maken.wikiwijs.nl/156369/Boeddhisme#!page-5780785> of bedenk zelf een voorbeeld. Laat een krantenartikel of een video zien en voer een klassikale discussie.
- Vertel over het leven van Boeddha in een stripverhaal.
- Verdeel de klas in kleinere groepjes (4 à 5 leerlingen). Elk groepje heeft 100 euro te besteden aan: *eten voor henzelf, *het milieu, *leerboeken voor kinderen in Afrika, *..... Bespreek de keuzes. Waarom zo en niet anders? (Probeer het verschil tussen gezond en ongezond egoïsme boven tafel te krijgen.)
Vertel daarna het verhaal van het haasje in de maan.
<https://www.beleven.org/leesidee/?verhaal=6886&leesidee=13>
Voer vervolgens een lege stoel discussie:
- Een aantal stoelen (6 tot 10) staan in een cirkel. Een aantal leerlingen gaat zitten op de stoelen, één stoel blijft leeg. Om de stoelen zit of staat de rest van de klas.
De leerlingen in de cirkel discussiëren over een stelling.
De leerlingen buiten de cirkel kunnen inspringen door op de lege stoel te gaan zitten op het moment dat ze een bijdrage willen leveren. Op hetzelfde moment moet een leerling binnen de cirkel een stoel vrijmaken door buiten de cirkel plaats te nemen.
Deze 'stoelendans' gaat door totdat elke leerling een beurt heeft gehad.
- Discussiepunten:
Wanneer is opoffering goed en wanneer wordt het wel erg overdreven?
Wat vind je van de opoffering van het haasje. Hoe ver zou je zelf gaan?
Is een opoffering makkelijker als er een bepaalde waardering tegenover staat? Of kun je je ook goed voelen als niemand het merkt dat je je opoffert?
Weet je andere voorbeelden van opoffering (in combinatie met geloof)?
Je leven opofferen, zoals het haasje bereid was om te doen, gaat natuurlijk wel erg ver, maar wat zouden de kinderen concreet kunnen opgeven als het anderen zou helpen? Zouden ze een deel van hun speelgoed kunnen missen? Of zouden ze hun kamer kunnen delen met hun broers en of zussen? Zouden ze minder kunnen eten? Zouden ze hun zakgeld inleveren? Zouden ze sinterklaas, suikerfeest, kerst een keer kunnen overslaan? En waar zouden al die opofferingen goed voor zijn?
- Maak een poëzieposter met een boeddhistisch citaat.
<https://nl.pinterest.com/mariabroers/boedha/>
- Schrijf een lied over Boeddha's leer.
Het boeddhisme heeft een heleboel geschriften. Eén heilig boek is er niet. Boeddha's leer werd eeuwenlang mondeling doorgegeven, met name door gezang. Voor het opschrijven van zijn ideeën, waarschijnlijk rond 200 voor Christus, werd in eerste instantie de oude Pali taal gebruikt. Het oudste geschrift van het boeddhisme, de pali

canon, bestaat uit meerdere teksten. De eerste groep teksten geeft beschrijvingen van het kloosterleven en leefregels voor niet-moenniken ten tijde van de Boeddha. De tweede groep teksten zijn de lessen die Boeddha aan mensen heeft gegeven. Een derde groep is gemaakt door volgelingen van Boeddha. Ze ontstonden na Boeddha's dood, maar voordat zijn leer voor het eerst werd opgeschreven.

Les 2: Rituelen en gebruiken

- Maak jullie eigen gebedsvlaggetjes: <https://spiru.nl/gebedsvlaggetjes-dit-is-de-betekenis-en-zo-hang-je-ze-op/>
- Loy Krathong is een boeddhistisch feest van water en lichtjes. Van bananenbladeren worden bootjes gemaakt, de krathongs. In de nacht van de twaalfde volle maan (meestal november) komen mensen samen bij een rivier. Als de maan op komt worden alle krathongs in het water gelegd. Ook worden er papieren wenslampionnen opgelaten die zorgen voor een sprookjesachtige lucht vol met duizenden lichtpuntjes. Maak met de kinderen bootjes en/of wenslampionnen.
 - Tijdens Loy Krathong worden papieren lampionnen met een kaarsje erin opgelaten. Sommige mensen schrijven wensen op hun lampion, ze geloven dat de lampionnen hun hoop en dromen meenemen de hemel in. Omdat de wenslampionnen brandgevaarlijk zijn en in het milieu terecht komen, zijn ze in sommige gemeenten in Nederland verboden. Maar er zijn ook andere manieren! Schrijf jouw wens of droom op een klein stukje papier. Je kunt dit stukje papier begraven, door de wc spoelen of met een volwassene samen verbranden.
 - De Krathong heeft de vorm van een lotusbloem. Het bootje drijft op het water gevuld met bloemen, muntjes, wierook en brandende kaarsen. Hoe langer deze blijft branden en hoe verder het bootje wegdrijft, hoe meer geluk je hebt in het komende jaar. Met het wegdrijven van de krathong drijft ook je ongeluk en zonden weg. Met dit werkblad <https://www.tropenmuseum.nl/sites/default/files/2020-04/Hand-out%20Maak%20een%20Krathong%20%281%29.pdf> maak je zelf een krathong.
- Ieder mens wordt volgens het Boeddhisme na zijn dood opnieuw geboren, want mensen hebben veel levens nodig om wijs te worden. Die wedergeboorte klinkt mooi, maar boeddhisten vinden dat het leven vol zit met narigheid, met lijden. Hun leider Boeddha zou zo'n 2500 jaar geleden zo wijs zijn geworden dat hij ontsnapte aan die wedergeboorte. Dat vierten veel boeddhisten met Wesak. Maak een presentatie over Wesak, daarin vertel je over de oorsprong en hoe het gevierd kan worden.
- Laat de kinderen creatief zijn en 3 sieraden ontwerpen over De leer van Boeddha. De volgelingen van Boeddha hebben van zijn ideeën een godsdienst gemaakt, hoewel er ook mensen zijn die het meer als een filosofie zien. De leer wordt uitgelegd in Drie Sieraden: de Boeddha, de Dharma en de Sangha.
 - De Boeddha: De Boeddha heeft de weg gevonden naar 'verlichting'. Hij heeft deze weg aan de mensen getoond. De Boeddha is het eerste sieraad die de volgelingen van de Boeddha hebben gecreëerd.
 - De Dharma: Deze leer bestaat uit twee onderdelen: 'het achtvoudige pad' en 'de vier waarheden'. Deze twee onderdelen zijn een leidraad voor boeddhisten om vreedig en gelukkig te kunnen leven.
 - De Sangha: Het derde sieraad dat de volgelingen van de Boeddha hebben gecreëerd is de Sangha; de gemeenschap van boeddhistische moenniken, nonnen en de gewone boeddhisten, de leken. Een gemeenschap die voor elkaar klaar staat en elkaar helpt als dat nodig is.

Les 3: Kunst en architectuur

- Maak van papier-maché een Boeddha hoofd na. <https://www.youtube.com/watch?v=yXN5KZOZX6U&t=248s>
- De lotusbloem is het symbool voor zuiverheid. Vanuit de modder onder water komt de lotus tot volle bloei. Ze wordt niet door de modder aangetast. Schoon en mooi komt ze naar boven, naar het licht. In het leven van mensen is het vaak ook

'modderig'. We doen domme dingen, maken fouten, we lijden vanwege een bepaalde ziekte, of omdat er nare dingen gebeuren. Maar mensen kunnen net als de lotusbloem vanuit die modder wel gaan 'bloeien' en mooi worden. Maak een simpele lotusbloem met origami: <https://nl.wikihow.com/Een-simpele-lotusbloem-maken-met-origami>

- Maak je eigen minitempel met Boeddhabeeld. (Bron: i.pinimg.com)

Inzichtdoelen (welke denkbubbelvragen koppel ik aan de opdracht)

De kinderen hebben inmiddels de nieuwe informatie actief verwerkt met de werkvorm bij de Denkbubbel Onthouden en Begrijpen (Waar gaat het over?). Nu maken de kinderen een transfer naar diepere verwerking door een werkvorm te koppelen aan 1-2 van de andere Denkbubbels.

Les 1: Kenmerken van het Boeddhisme

- Boeddha zelf wilde niet dat mensen hem als een god vereerden. Toch hebben zijn ideeën miljoenen mensen beïnvloed, en brengen heel veel mensen offers bij beelden die Boeddha voorstellen. Wat denk jij zelf, zie je Boeddha als een mens of als een godachtige? Waarom? (Persoonlijke relevantie)
- Hoe kijkt een Boeddhist naar de dood? (Onderzoeken)
- Het symbool van het boeddhisme is een stuurwiel Wat is de betekenis hierachter denk je? (Creatief denken en onderzoeken)

Les 2: Rituelen en gebruiken

- Wat vind jij van mediteren? (Persoonlijke relevantie)
- Waarom bedanken boeddhisten aan het eind van de regentijd de monniken? (Onderzoeken en Verbanden leggen)
(In Aziatische landen bestaat een groot deel van het jaar uit regentijd. Dit is voor de mensen een moeilijke periode met weinig werk, overstromingen en soms lawines. De boeddhisten gaan dan naar de kloosters en geven geschenken.)
- Rond de heilige tand zijn diverse rituelen en ceremoniën ontstaan. Wat is de heilige tand? (Onderzoeken) (De tand van Boeddha, ook wel heilige (gouden) tand is een boeddhistisch reliek.)

Les 3: Kunst en architectuur

- Waarom mag je een Boeddhabeeld niet zelf kopen? (Onderzoeken)
- Wat zijn de verschillen en overeenkomsten tussen een Boeddhistische tempel en een Hindoestaanse tempel? (Verbanden leggen)
- Als je een de lachende Boeddha over zijn bolle buik aait brengt dat geluk, als je de huilende Boeddha over zijn rug aait geeft het je zelfvertrouwen. Waarom geloven mensen hierin? (Perspectief nemen)

Reflectie (toetsing van de doelen en reflectievorm na de les)
(Zie werkboekje met reflectiewerkvormen.)

Suggesties vrijdagmiddagatelier:

- **Kookatelier:** Bereid een maaltijd Halal, Koosjer of van een religieus feest.
- **Beroepenatelier:** Nodig een imam, monnik, non, dominee of pastor uit.
- **Sportatelier:** Houd een sponsorloop voor de plaatselijk geloofsgemeenschap.
- **Feestatelier:** Bereid een religieus feest voor, maak een viering voor de school met wat jullie belangrijk vinden.
- **Lees/schrijfatelier:** Schrijf gedichten over jullie geloof, lees religieuze verhalen en houd hierover een soort 'boekenkring'.
- **Muziekatelier:** Zing religieuze liedjes.
- **Kunstatelier:** Maak religieuze beelden of schilderijen na, happy stones met quotes waarin de kinderen geloven.
- **Natuuratelier:** Leer over een natuurgodsdienst of natuurreligie. Dit is een religie die vooral op natuurverschijnselen, zoals donder en bliksem, regen, wind en vuur is gebaseerd en die de krachten van de natuur aanbidt.
- **Drama-atelier:** Maak met de kinderen een toneelstuk of musical rondom het geloof, bedenk een poppenspel.

Afsluitende week: overeenkomsten in waarden

Ik herken de overeenkomsten in waarden tussen de verschillende geloven: Maak een poster of boekje.

- Verdiep je in de stad Jeruzalem, waar 3 religies samenkomen.
- Bedenk je eigen godsdienst, gebruik hierbij de volgende elementen:
 - Welke god(en)
 - Welke verhalen/heilig boek
 - Welke rituelen en gebruiken
 - Welk gebedshuis
 - Welke belangrijke personen
 - Welk symbool
 - Welke feestdagen
- Project 'Dit geloof ik': <https://schooltv.nl/zoekresultaten/?q=dit+geloof+ik> Dit zijn afleveringen met een werkboekje en een docentenhandleiding.
- Bekijk de klokhuisaflevering: <https://www.hetklokhuis.nl/tv-uitzending/4868/de-4-vrijheden-geloof>

Afsluitende week

Doelen en activiteiten:

Reflectie met de leerlingen op alles wat ze hebben geleerd tijdens het thema en de “Big Picture” kunnen zien.

Onderdelen van de afsluitende week:

Laat de leerlingen hun werk afmaken en mooi maken.

Antwoorden vinden op de laatste vragen die de leerlingen hebben. (vragenmuur)

Een overzicht maken van alles wat de leerlingen hebben geleerd tijdens het thema.

Een afsluitende activiteit organiseren met alles wat de leerlingen hebben geleerd.

Vorbereiden van de eindpresentatie aan de ouders.

Reflectiewerkvormen voor de afsluitende week:

Laat de leerlingen een overzicht maken van alles dat ze hebben geleerd, bijvoorbeeld:

Hang vellen op met doelen uit de ateliers. De leerlingen schrijven erbij wat ze hierover weten. Ze vullen elkaar aan.

Maak met de leerlingen een reuzen mindmap waarin alle ateliers verwerkt zijn en wat de leerlingen daar hebben geleerd.

Pas alles wat de leerlingen hebben geleerd toe in een activiteit, bijvoorbeeld:

Quiz

Tik-Tak, Tik-Tak, Boem

Op tournee

Cirkelspel

Puzzels

Weet-racen

Bingo

Kunstopdracht

Oprachtenestafette

Speeddate

Cijfercluedo

1 tegen 100

Vossenjacht met quizvragen/opdrachten

Eigen spel maken

Presenteer alles wat de leerlingen hebben geleerd aan de ouders, bijvoorbeeld:

Vlog

Krant

Quiz

Kraampjesmarkt

Ren je rot

Optredens

Mini lesjes voor de ouders

Museum/tentoonstelling

Website

PowerPoint slides

Bijlage 1: Tabel kerndoelen per atelier

Christendom	Kerndoelen
Aardrijkskunde	<p><i>Nederland:</i> Infrastructuur (wegen, huizen, verkeersroutes, inrichting steden, dorpen, architectuur) Verdeling welvaart arm en rijk (economie, spreiding bevolkingsgroepen, geloven) Bestuur: Kennis over de democratische rechtstaat en politieke besluitvorming (onderdeel burgerschap)</p> <p><i>Mensen in de wereld:</i> Wereldbevolking (overbevolking, welvaartverdeling, kenmerken en talen) Elk kind moet ten minste van één Afrikaans, één Zuid-Amerikaans en één Aziatisch land het volgende weten: Godsdiensten</p>
Geschiedenis	<p><i>Tijdbalk</i> Belangrijke geschiedkundige gebeurtenissen uitzetten op een tijdbalk <i>Het ontstaan van het Christendom</i> Het jaar nul: De geboorte van Jezus en onze jaartelling De Bijbel Oude Testament en Nieuwe Testament <i>Tijd van monniken en ridders</i> De verspreiding van het Christendom Kruistochten en pelgrimstochten De invloed van de kerk op het dagelijks leven (kunst, ketterij, heksenverbranding) Monniken (kloosters en ontstaan van boeken en bibliotheken) Canon: Willibrord, verspreiding van het Christendom <i>Hervorming en humanisme</i> Kritiek op de Rooms Katholieke Kerk: Luther & Calvijn Canon: De Opstand, van beeldenstorm naar Plakkaat van Verlatinge <i>De Gouden Eeuw</i> Rijkdom in Nederland door ontdekkingsreizen <i>De tijd van de Verlichting</i> Canon: De Statenbijbel, iedereen kan de Bijbel lezen</p>
Techniek	<p><i>Vormgeving</i> Ontwerp en architectuur Relatie vorm en functie</p>
Burgerschap	<p><i>Wereldgodsdiensten</i> Kenmerken, spreiding, rituelen en gebruiken, invloed op de inrichting van de wereld Christendom</p>
Koken	<p><i>Voeding en gezondheid</i> Verschillende bereidingswijzen van voedsel en maaltijden Koppeling tussen voeding en andere vakken (geschiedenis, aardrijkskunde, biologie en techniek)</p>
Omgangskunde	Afhankelijk van de werkvorm die je kiest, check dit in het volsysteem.
Expressie vakken	Afhankelijk van de werkvorm die je kiest, check dit in het volsysteem.
ICT	Afhankelijk van de werkvorm die je kiest, check dit in het volsysteem.
Leervaardigheden	Afhankelijk van de werkvorm die je kiest, check dit in het volsysteem

Jodendom	Kerndoelen
Aardrijkskunde	<p><i>Nederland:</i> Verdeling welvaart arm en rijk (economie, spreiding bevolkingsgroepen, geloven) <i>Mensen in de wereld:</i> Wereldbevolking (overbevolking, welvaartverdeling, kenmerken en talen) Elk kind moet ten minste van één Afrikaans, één Zuid-Amerikaans en één Aziatisch land het volgende weten: Godsdiensten</p>
Geschiedenis	<i>Tijdbalk</i>

	Belangrijke geschiedkundige gebeurtenissen uitzetten op een tijdbalk <i>De tijd van de wederopbouw</i> Verzuiling in Nederland
Techniek	<i>Vormgeving</i> Ontwerp en architectuur Relatie vorm en functie
Burgerschap	<i>Wereldgodsdiensten</i> Kenmerken, spreiding, rituelen en gebruiken, invloed op de inrichting van de wereld Jodendom
Koken	<i>Voeding en gezondheid</i> Verschillende bereidingswijzen van voedsel en maaltijden Koppeling tussen voeding en andere vakken (geschiedenis, aardrijkskunde, biologie en techniek)
Omgangskunde	Afhankelijk van de werkvorm die je kiest, check dit in het volsysteem.
Expressie vakken	Afhankelijk van de werkvorm die je kiest, check dit in het volsysteem.
ICT	Afhankelijk van de werkvorm die je kiest, check dit in het volsysteem.
Leervaardigheden	Afhankelijk van de werkvorm die je kiest, check dit in het volsysteem.

Islam	Kerdoelen
Aardrijkskunde	<i>Nederland:</i> Verdeling welvaart arm en rijk (economie, spreiding bevolkingsgroepen, geloven) <i>Mensen in de wereld:</i> Wereldbevolking (overbevolking, welvaartverdeling, kenmerken en talen) Elk kind moet ten minste van één Afrikaans, één Zuid-Amerikaans en één Aziatisch land het volgende weten: Godsdiensten
Geschiedenis	<i>Tijdbalk</i> Belangrijke geschiedkundige gebeurtenissen uitzetten op een tijdbalk <i>De tijd van de wederopbouw</i> Verzuiling in Nederland
Techniek	<i>Vormgeving</i> Ontwerp en architectuur Relatie vorm en functie
Burgerschap	<i>Wereldgodsdiensten</i> Kenmerken, spreiding, rituelen en gebruiken, invloed op de inrichting van de wereld Islam
Koken	<i>Voeding en gezondheid</i> Verschillende bereidingswijzen van voedsel en maaltijden Koppeling tussen voeding en andere vakken (geschiedenis, aardrijkskunde, biologie en techniek)
Omgangskunde	Afhankelijk van de werkvorm die je kiest, check dit in het volsysteem.
Expressie vakken	Afhankelijk van de werkvorm die je kiest, check dit in het volsysteem.
ICT	Afhankelijk van de werkvorm die je kiest, check dit in het volsysteem.
Leervaardigheden	Afhankelijk van de werkvorm die je kiest, check dit in het volsysteem.

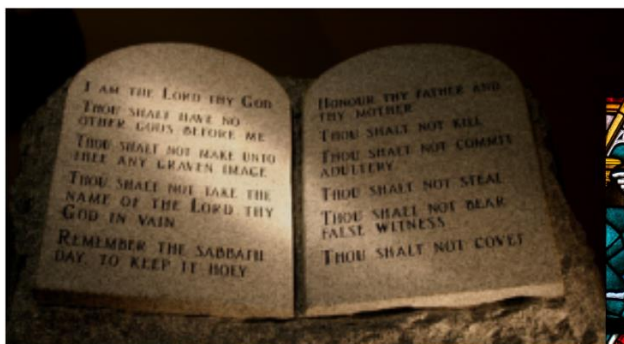
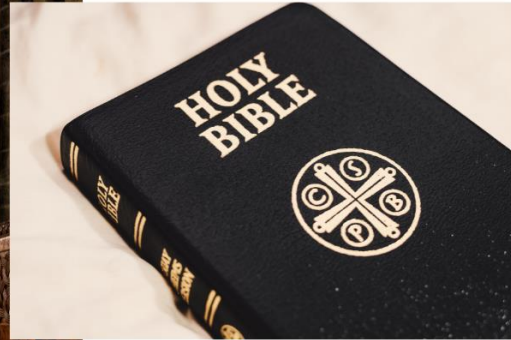
Hindoeïsme	Kerdoelen
Aardrijkskunde	<i>Nederland:</i> Verdeling welvaart arm en rijk (economie, spreiding bevolkingsgroepen, geloven) <i>Mensen in de wereld:</i> Wereldbevolking (overbevolking, welvaartverdeling, kenmerken en talen) Elk kind moet ten minste van één Afrikaans, één Zuid-Amerikaans en één Aziatisch land het volgende weten: Godsdiensten

Geschiedenis	<i>Tijdbalk</i> Belangrijke geschiedkundige gebeurtenissen uitzetten op een tijdbalk <i>De tijd van de wederopbouw</i> Verzuiling in Nederland
Techniek	<i>Vormgeving</i> Ontwerp en architectuur Relatie vorm en functie
Burgerschap	<i>Wereldgodsdiensten</i> Kenmerken, spreiding, rituelen en gebruiken, invloed op de inrichting van de wereld Hindoeïsme
Koken	<i>Voeding en gezondheid</i> Verschillende bereidingswijzen van voedsel en maaltijden Koppeling tussen voeding en andere vakken (geschiedenis, aardrijkskunde, biologie en techniek)
Omgangskunde	Afhankelijk van de werkvorm die je kiest, check dit in het volsysteem.
Expressie vakken	Afhankelijk van de werkvorm die je kiest, check dit in het volsysteem.
ICT	Afhankelijk van de werkvorm die je kiest, check dit in het volsysteem.
Leervaardigheden	Afhankelijk van de werkvorm die je kiest, check dit in het volsysteem.

Boeddhisme	Kerdoelen
Aardrijkskunde	<i>Nederland:</i> Verdeling welvaart arm en rijk (economie, spreiding bevolkingsgroepen, geloven) <i>Mensen in de wereld:</i> Wereldbevolking (overbevolking, welvaartverdeling, kenmerken en talen) Elk kind moet ten minste van één Afrikaans, één Zuid-Amerikaans en één Aziatisch land het volgende weten: Godsdiensten
Geschiedenis	<i>Tijdbalk</i> Belangrijke geschiedkundige gebeurtenissen uitzetten op een tijdbalk <i>De tijd van de wederopbouw</i> Verzuiling in Nederland
Techniek	<i>Vormgeving</i> Ontwerp en architectuur Relatie vorm en functie
Burgerschap	<i>Wereldgodsdiensten</i> Kenmerken, spreiding, rituelen en gebruiken, invloed op de inrichting van de wereld Boeddhisme
Koken	<i>Voeding en gezondheid</i> Verschillende bereidingswijzen van voedsel en maaltijden Koppeling tussen voeding en andere vakken (geschiedenis, aardrijkskunde, biologie en techniek)
Omgangskunde	Afhankelijk van de werkvorm die je kiest, check dit in het volsysteem.
Expressie vakken	Afhankelijk van de werkvorm die je kiest, check dit in het volsysteem.
ICT	Afhankelijk van de werkvorm die je kiest, check dit in het volsysteem.
Leervaardigheden	Afhankelijk van de werkvorm die je kiest, check dit in het volsysteem.

Bijlage 2: Kijkplaat Christendom

Kijkplaat Christendom

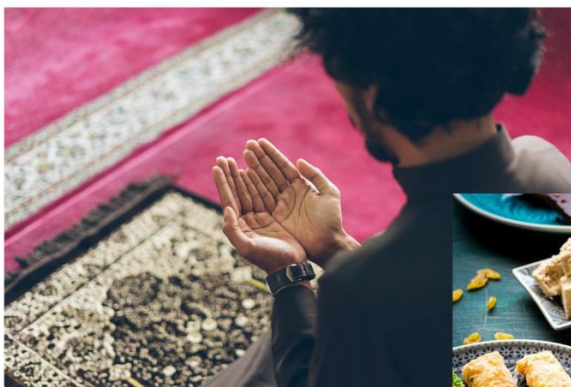
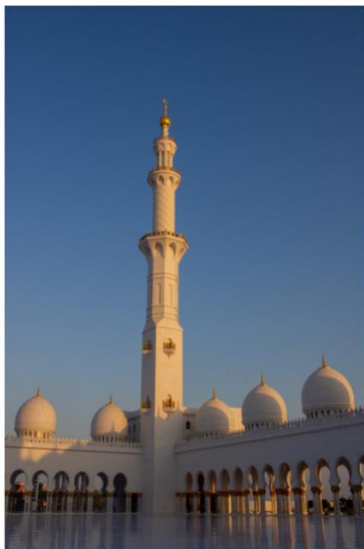
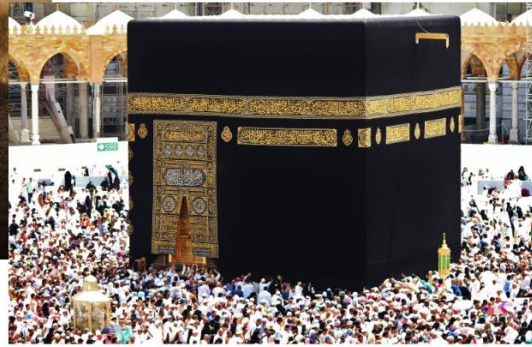
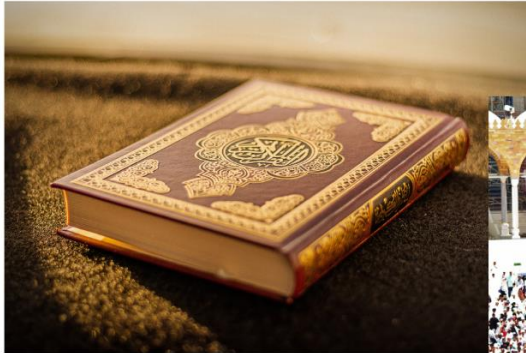
Bijlage 3: Kijkplaat Jodendom

Kijkplaat Jodendom

Bijlage 4: Kijkplaat Islam

Kijkplaat Islam

Bijlage 5: Kijkplaat Hindoeïsme

Kijkplaat Hindoeïsme

Bijlage 6: Kijkplaat Boeddhisme

Kijkplaat Boeddhisme

Bijlage 7: Verhaal voor emotiespel 10 geboden

1. Denk je eens in, je bent een Israëliet en je leeft in Egypte, een warm land. Er is een farao, een koning van Egypte die jou en je volksgenoten maar lastige mensen vindt. Stiekem zelfs een beetje eng. Je wordt in opdracht van de farao gedwongen om hard te werken. Zwaar lichamelijk werk zoals stenen maken, het bouwen van gebouwen en de andere rotklussen die er zijn in zo'n land. Je wilt wel wat anders, zelf kiezen wat je doet, maar je mág het niet en je kán het niet. Hoe voel je je?!

Laat de kinderen een houding aannemen die het gevoel van de Israëlieten laat zien en ga raden welke emoties ze uiten.

2. Je zoekt alle hulp die je maar kunt krijgen. Vooral bij God! Maar je hebt je knieën stuk geboden, elke dag opnieuw, jaren achter elkaar. Er verandert niets!

Laat de kinderen een houding aannemen die het gevoel van de Israëlieten laat zien en laat één kind raden welke emoties hij/zij ziet.

3. Tot op een dag God luisterde en Mozes riep! Mozes hoorde Gods stem door een brandende braamstruik die maar niet verbrandde. God gaf Mozes de opdracht om naar de farao te gaan en te vragen om de vrijheid van de Israëlieten.

Laat de kinderen een houding aannemen die het gevoel van Mozes laat zien en laat één kind raden welke emoties hij/zij ziet. Bedenk dat kinderen kunnen kiezen welke emotie ze uitbeelden: ongeloof bij het begin, onzekerheid later of blij gevoel van vrijheid tot slot. Deze emoties vullen elkaar aan, benoem dat ook zo.

4. De farao is onverbiddelijk: dat makkelijke werkvolk laten gaan? Geen denken aan! Ze blijven hier - wat er ook gebeurt! - en er gebeurt veel. Tien plagen komen en gaan. Van vervelende (kikkers) tot bedreigende (zweren) tot verwoestende (hagel) tot zelfs de dood van de eerstgeborenen! De farao gaat uiteindelijk door de knieën en laat het volk gaan.

Laat de kinderen een houding aannemen die het gevoel van de farao laat zien en laat één kind raden welke emoties hij/zij ziet.

5. En dan zijn ze vrij! Het volk van Israël is vrij! Uiteindelijk net op het nippertje, toen de Rode Zee doorwaadbaar werd en daarna het Egyptische leger de weg versperde. Maar nu toch écht vrij! Dankzij God, Godzijdank! Op naar het beloofde land.

Laat de kinderen een houding aannemen die het gevoel van de Israëlieten laat zien en laat één kind raden welke emoties hij/zij ziet.

6. Het volk was zó blij met God, de levende God die hen had bevrijd. Ze waren zo dankbaar dat ze graag bij Hem wilden horen. Een levende God die vrijheid geeft wil ook dat die vrijheid behouden zou worden. God wilde zorgen dat ze niet nog eens gevangen zouden worden. Niet door andere volken, maar ook niet door elkaar. Dus gaf God het volk de Tien Geboden, spelregels voor het leven.

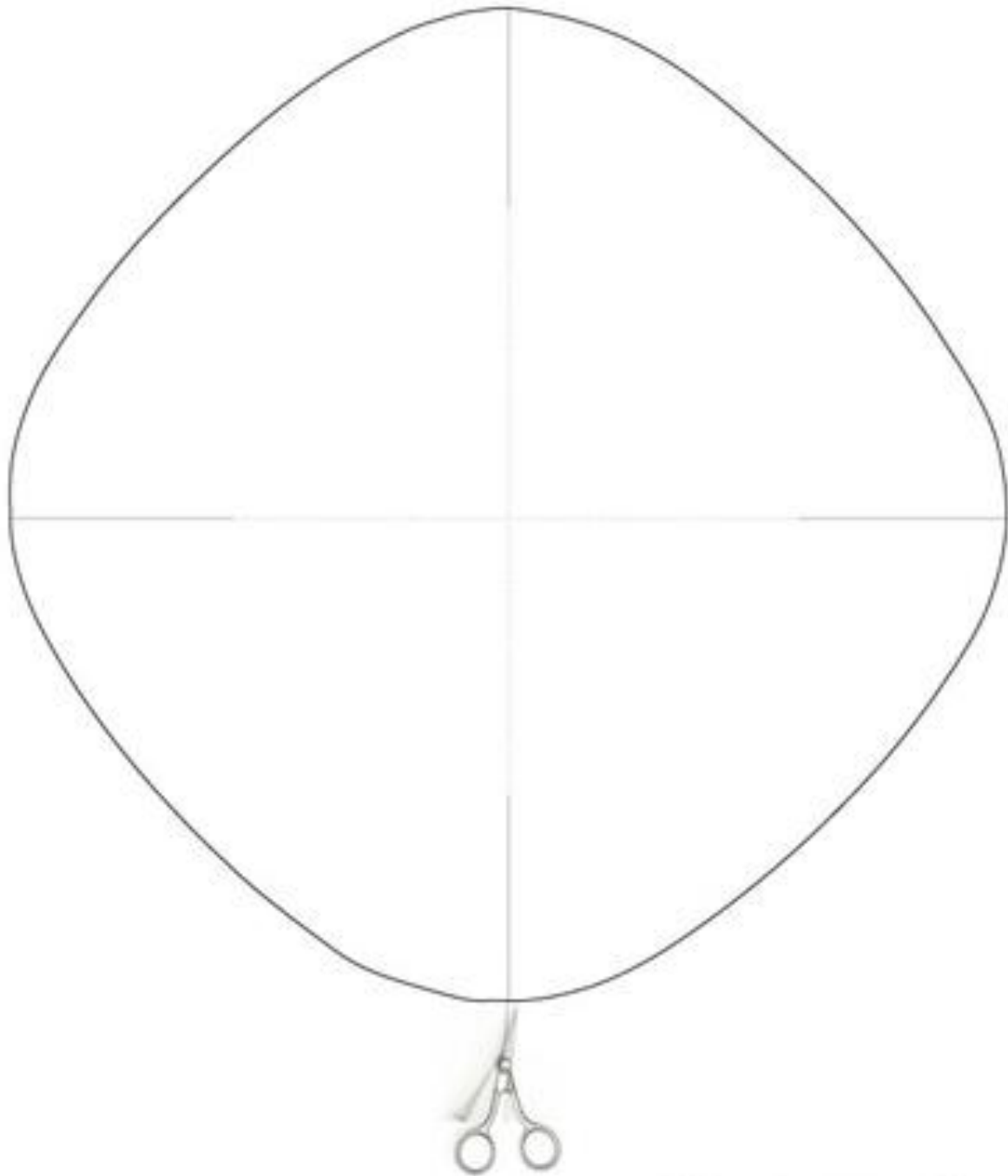
Laat de kinderen een houding aannemen die het gevoel van de Israëlieten laat zien en laat één kind raden welke emoties hij/zij ziet.

Bijlage 8: Welke foto's horen bij welk symbool?

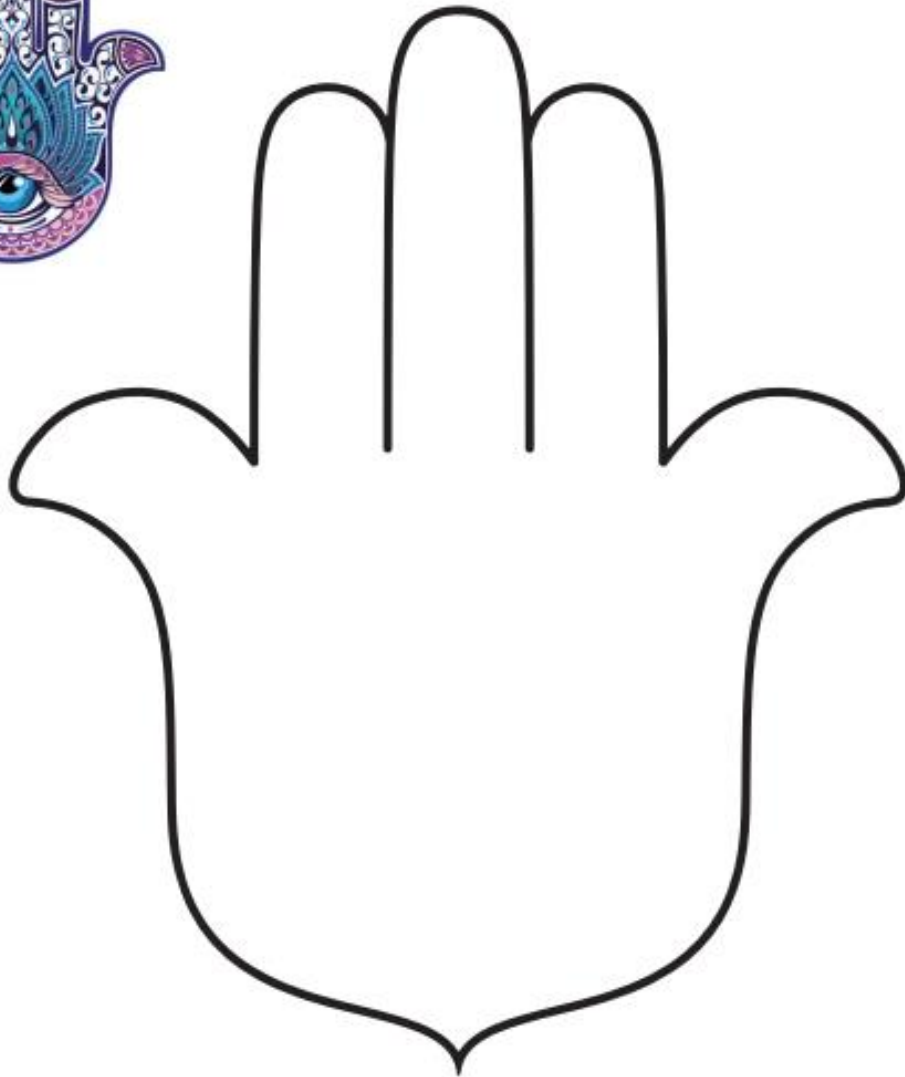
SYMBOOL	GEBOUW	BOEK	GEBEDSSNOER	VOORWERP
A 				
B 				
C 				
D 				
E 				

(Bron: weetwatjeviert.nl)

Bijlage 9: Knipvel keppeltje

Bijlage 10: De vingers van de Hamsa

Bijlage 11: 'Dove op ziekenbezoek'

Dove op ziekenbezoek

Ik moet toch eens op ziekenbezoek gaan bij de buurvrouw, denkt een dove man. Dat kan best. Ik kan haar niet verstaan, maar dat geeft niet. Zo'n gesprek tijdens een ziekenbezoek verloopt toch altijd op dezelfde manier. Ik vraag natuurlijk eerst hoe het met haar gaat. 'Gaat wel hoor,' zegt ze dan waarschijnlijk. En dan zeg ik: 'Gelukkig maar!' Daarna vraag ik of ze al wat gedronken heeft. Ze antwoordt vast dat ze wat slokjes water gehad heeft ofzo, en dan zeg ik: 'Heel goed! Ik hoop dat je het binnen kunt houden.' Daarna vraag ik nog welke dokter ze heeft, en als ze antwoord gegeven heeft, reageer ik met: 'Dat is de beste die je kunt hebben in jouw situatie! Ik hoop dat hij zijn werk goed kan doen.' Daarna blijf ik nog een tijdje beleefd zitten luisteren naar haar gemopper. Waarschijnlijk vraagt ze aan het eind of ik nog eens terug wil komen. 'Wat mij betreft morgen al!' zal ik royaal zeggen. Natuurlijk ga ik morgen niet echt bij haar op bezoek, maar dat vergeet ze toch wel weer en het klinkt wel heel aardig. Ten slotte praat ik nog even met haar over het weer en dan ga ik weer eens naar huis. Dan heb ik een goede daad verricht!

Diezelfde middag gaat de dove op bezoek bij zijn buurvrouw. 'Hoe gaat het?' vraagt hij. 'Slecht,' antwoordt de buurvrouw. 'Ik ga waarschijnlijk dood.' 'Gelukkig maar!' roept de dove man vrolijk. 'Daar ben ik echt blij mee. En heb je al wat gedronken?' 'Ja,' zegt de buurvrouw. 'Ik heb zo veel pijn en ik ben zo ziek... Ik kan het echt niet meer aan. Ik heb een flesje vergif leeggedronken.' 'Heel goed!' reageert de dove man. 'Ik hoop dat je het goed binnen kunt houden!' En als hij haar blik ziet vraagt hij maar gauw: 'Welke dokter heb je eigenlijk?' 'Azraël, de engel van de dood,' snikt de patiënt. 'Uitstekend,' zegt de dove man bemoedigend. 'Ik zal bidden dat hij zijn werk goed doet!' 'Maar... maar wil je dan echt dat ik... dat ik doodga?' vraagt de buurvrouw ongelovig. 'Natuurlijk wil ik dat!' roept de dove man royaal. 'Wat mij betreft morgen al!' En na een korte stilte zegt hij nog: 'Volgens mij wordt het morgen een prachtige dag.' Hij kijkt op zijn horloge. 'Wat gaat de tijd snel hè, als je het naar je zin hebt!' roept hij uit. 'Ik moet maar weer eens gaan. Goedemiddag!'

Bijlage 12: 'De man die zijn kameel weggaf'

De man die zijn kameel weggaf

Elke moslim hoort minstens een keer de pelgrimsreis naar Mekka te maken. Zo'n reis brengt je naar het belangrijkste van je leven. Het maakt een ander mens van je. Dat merkte ook een derwisj, een wijze geestelijke.

Nadat hij in Mekka geweest was, begon hij op zijn kameel aan de lange terugweg. Hij dacht na over zijn bijzondere ervaringen, over zijn leven tot dat moment en over wat echt van waarde is. Terwijl hij daarover nadacht, zag hij plotseling langs de kant van de weg drie mannen staan. Ze hadden ruzie. De derwisj stapte van zijn kameel, ging naar de mannen toe en vroeg wat er aan de hand was. 'Wij zijn drie broers,' legde de oudste uit. 'Onze vader is gestorven. Hij had zeventien kamelen en heeft in zijn testament gezet: De helft van mijn kamelen is voor mijn oudste zoon, een derde deel is voor de tweede en een negende deel van de kamelen is voor de jongste. Nu hebben we ruzie, we kunnen het er niet over eens worden hoeveel iedereen krijgt. Zeventien is nu eenmaal niet deelbaar door twee, drie of negen. Kunt u ons helpen?'

De derwisj dacht even na. Toen zei hij rustig: 'Neem mijn kameel er maar bij.' 'Weet u het zeker?' vroegen de broers verbaasd. De derwisj knikte. De drie broers begonnen driftig te rekenen. Nu hadden ze achttien kamelen! De helft van achttien was negen. Een derde van achttien was zes, en een negende deel was precies twee. Alle drie pakten ze de teugels van de kamelen waar ze recht op hadden. Het klopte prachtig en er bleef zelfs nog een kameel over!

De wijze derwisj klom weer op zijn eigen kameel, die als laatste overgebleven was. Zo reisde hij verder naar huis, terwijl hij zacht koranverzen reciteerde.

Bijlage 13: Geschiedenis van Divali

Duizenden jaren geleden werd prins Rama geboren. Met zijn vrouw Sita woonde hij in het koninkrijk Ayodhya (India). Hij was de zoon van koning Dasrath. Rama leefde heel gewoon net als alle mensen in het rijk van zijn vader. De mensen hielden van Rama. Hij kon het niet hebben als mensen uit het rijk van zijn vader oneerlijk behandeld werden. Hij vond dat alle mensen gelijk waren. Ieder mens was in zijn ogen immers evenveel waard. Overal waar mensen in het donker waren door verdriet, zorgde hij dat er licht kwam. Rama was een heel goede prins en hij zou zijn vader eens als koning opvolgen.

Maar zijn moeder dacht daar anders over en wilde niet dat Rama, maar haar andere zoon koning werd. Ze zei tegen haar man, de koning: "Je moet je andere zoon, Bharat, tot koning maken en Rama voor minstens veertien jaar het land uitsturen." En dat deed koning Dasrath. Rama werd met Sita en Lakshama (Rama's halfbroer) verbannen naar een ander land, waar zij zich diep in het oerwoud schuil hielden. Toen koning Dasrath stierf, volgde Bharat zijn vader op.

Maar op een dag werd zijn vrouw Sita gevangen genomen door de tienkoppige Ravana, de koning van de demonen. Sita werd opgesloten op het eiland Lanka (het tegenwoordige Sri Lanka). Dat kon Rama natuurlijk niet goed vinden. De dieren in het oerwoud hadden gezien wat er allemaal gebeurd was en wilden prins Rama graag helpen. Dus trok Rama met hen en hun apengod Hanuman op naar de koning van dat vreemde land, versloeg de demon Ravana en bevrijdde Sita.

Na veertien jaren oerwoud vond Rama dat het tijd werd om maar eens naar zijn vaderland terug te gaan. De mensen van de hoofdstad hoorden van zijn terugkomst en waren heel blij. Iedereen versierde zijn huis met lampions en lichtjes. Zo werd de hele stad versierd met licht, want de prins van het licht was immers teruggekomen! De mensen zongen en dansten en vierden uitbundig feest.

Op een dag werd prins Rama zelf tot koning gekroond. Koning Rama wilde dat zijn land een voorbeeld zou zijn voor alle landen op de wereld. Ieder kwaad roeide hij uit, want kwaad hoort bij donker, vond koning Rama. En het land van Rama moest alleen maar een land van het licht zijn. Ondanks zijn roem bleef koning Rama toch eenvoudig. Na zijn dood vereerden de mensen van zijn rijk hem als een god. Een god die licht bracht en vocht tegen de duisternis.

(Bron: 123lesidee.nl)

Bijlage 15: De Dharma

Deze leer bestaat uit twee onderdelen: 'het achtvoudige pad' en 'de vier waarheden'. Deze twee onderdelen zijn een leidraad voor boeddhisten om vredig en gelukkig te kunnen leven.

De vier waarheden

- Het leven is vol lijden.
- Lijden wordt veroorzaakt door hebzucht.
- Er is een manier om het lijden te stoppen.
- Door het achtvoudige pad te volgen stopt het lijden.

Het achtvoudige pad

1. Juist begrip. De eerste wijsheid gaat erover dat je de leer van Boeddha moet kennen en begrijpen.
2. Juist denken. De tweede wijsheid vertelt ons dat we vooral vriendelijke gedachten over het leven en de dingen om ons heen moeten hebben.
3. Juist spreken. De derde wijsheid gaat over geen leugens of boze woorden mogen gebruiken. Mensen moeten waarheden en positieve opmerkingen vertellen.
4. Juist handelen. De vierde waarheid leert dat je mensen of dieren geen kwaad mag doen. Mensen moeten positieve daden verrichten.
5. Juist werk. De vijfde wijsheid leert dat mensen werk moeten kiezen waarmee ze anderen geen pijn of kwaad doen. Je neemt je verantwoordelijkheid en houdt rekening met de gevolgen die jouw werk op de maatschappij hebben.
6. Juiste inspanning. De zesde wijsheid leert dat je niet zomaar in het wilde weg acties moet ondernemen. Denk eerst na over hoe en wat je wilt gaan doen en denk na over de gevolgen.
7. Juiste aandacht. De zevende wijsheid leert je hoe je aandacht moet hebben voor je lichaam en je gevoel. Je moet je geest trainen en waakzaam zijn voor het hier en nu.
8. Juiste meditatie. De laatste wijsheid leert hoe je geest kan zorgen voor kalmte en concentratie. Je moet dus leren om je geest onder controle te krijgen en je te concentreren op dat wat belangrijk is voor jou.